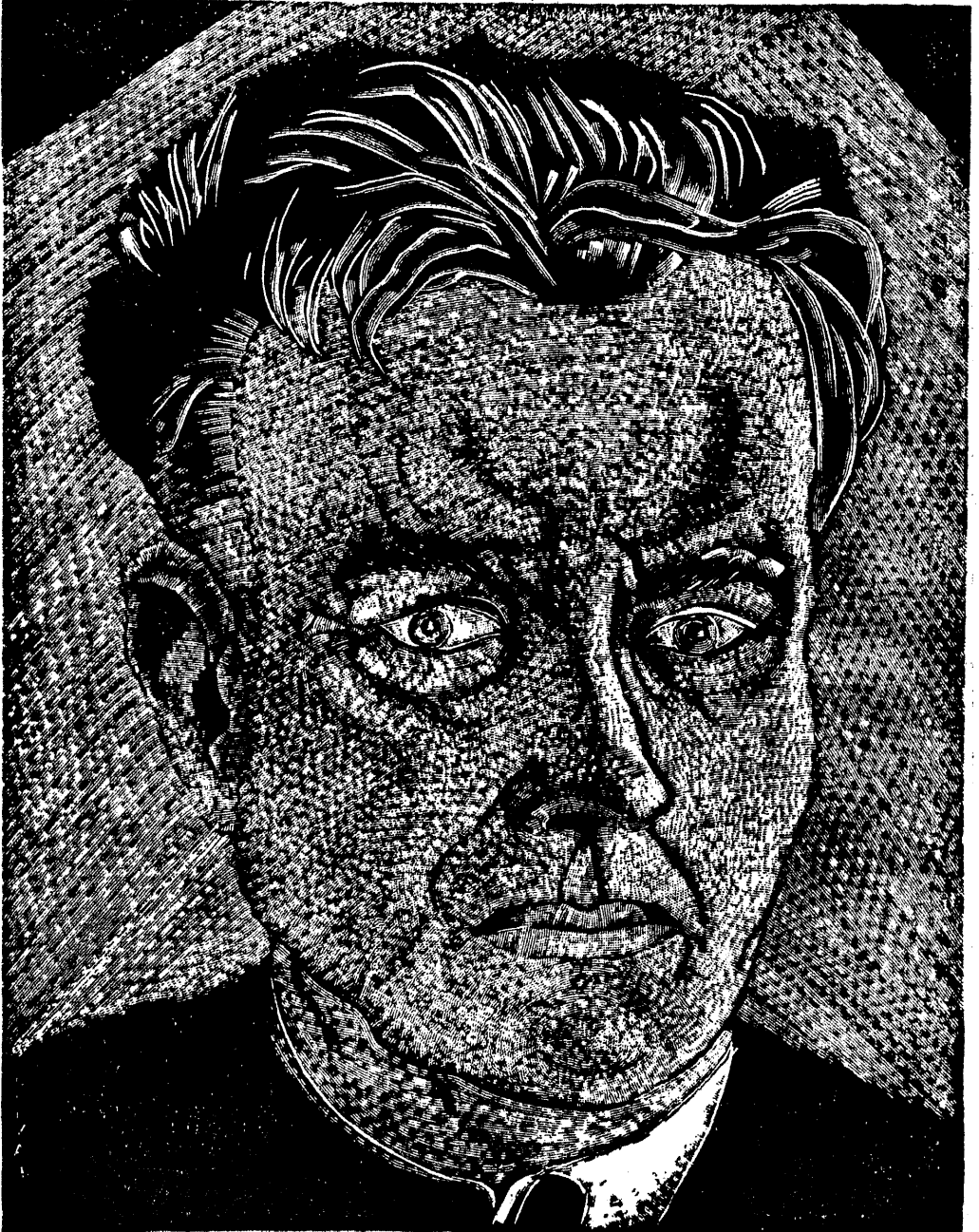
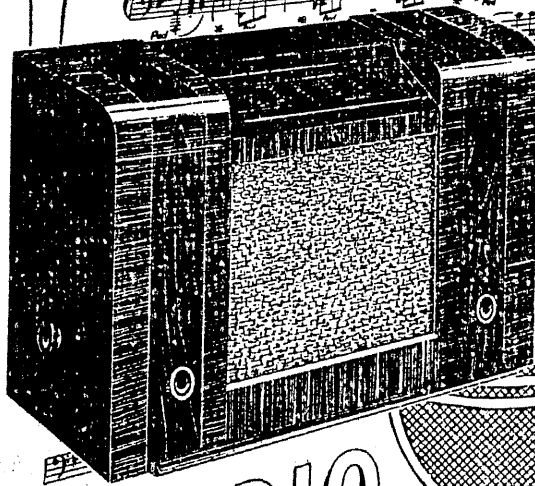

TEATER

NR. 3 MÄRTS 1938

PHILIPS

PRELUDIO 38

Hind Kr. 235.—
Alalisvoolule Kr. 245.—

Igas Philips raadioaparaadis
peituvad maailma suureima
raadiolehtase kogemused ja teadmised

N. TELISTE

Suures valikus igasugust riidekaupa

Viru tän. 10, telefon 450-93, Tallinn

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehase ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“.

Ü. K.

Eesti Rahvapank

Tallinn, S. Karja 19

Telefon 425-55

**Toimetab
kõiki pangaoperatsioone**

*Ostab ja müüb välisraha ja igasuguseid
kindlaprotsendilisi väärtpabereid*

Moodsaid kevadeuudiseid

A/s. OSKAR KILGAS'e

- kleidiriietest,
 - sukkadest,
 - sokkidest,
 - trikoopesust
- j. m.

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“.

Ootamatult võib variseda ka
terveim ja tugevaim mees!

HAIGUS JA ÕNNETUS
VÕIB TEIDKI TABADA
KESET KÕIGE PAREMAT
IGA

EEKS-MAJA

elukindlustuse poliis kaitseb Teie
omakseid ootamatute raskuste eest

SUURIM JA TAIELISIM RIIDEKAUBAMAJA

„LADU”

TALLINN, VALLI 4

TELEFON 450-23

Kõige odavamad päevahinnad

**Alati saadaval kodu- ja välismaa viimased
uudised**

MÜÜK KA ORDERITE PEALE

Alati suures valikus ajakohaste
hindadega üldtuntud vabrikute
saadused:

ehitustarbed, tööriistad,
teras- ja rauakaubad

JOH. KRAHE

Tallinn, Narva mnt. 4, telef. 308-93

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT”

TALLINNA MAJAOMANIKKUDE PANK

Vabadusväljaku ja
Harju tänava nurgal

Kodune keskjaam 478-50. Juhatuse telefon 443-67

Uues varakambris **teraslaekad**
(seifid) mitmesuguses suuruses
Välisraha, hoiusummad ja laenud

Avatud äripäevadel kella 9—2, laupäeviti kella 1-ni

UUDIS!

Siidsukk

E L I I T

paßempidi.

Hind Kr. 2.85

Ainuvalmistaja sukafööstus

"COTTON"

Tallinn, Põhja pst. 7.

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“.

Kõige maitsevamad toidud ja
küpsised valmistate tarvitades

taimevõid „**ASTA**”

Saada kõigis toiduainete- ja delikatess-
kauplustes

Taimevõitehas „**OLIVIA**”

Tallinn, Volta t. 3, tel. 431-97

KEILA VILLAKETRAMIS- & KUDUMISTÖÖSTUS

Tallinn, Soo 27. Telefonid 461-01 ja 438-35

Valmistab tuntud headuses

**meesterahva palitu- ja ülikonnariideid
ning naisterahva mantliriideid**

Moodne tööstuse sisseseade, kõrgekvali-
teediline tooresmaterjal ning vilunud töö-
jõud kindlustavad Keila riide headuse

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulustestega „TEATRIT“.

Artur Sikemäe

Näitejuhi osa teatrikunstis

Teatrikollektiiv ei teki järsku, iseenesest, vaid ta areneb ja kasvab järkjärgult, ta kasvatatakse. Teatrikollektiivi liidavad ühised ühiskondlik-poliitilised vaated, ühtviisi mõistetavad teatrikunsti ülesanded ning ühine loomingumeetod.

Iga üksiku liikme osa teatrikollektiivis on nii töö iseloomult kui ka väärtuselt erinev. Üks annab seal üldisse ettevõtmisse rohkem, teine vähem. Ühe ülesanded on keerulisemad ja sellele vastavalt on ka suurem ta vastutus. Üks näitleja antud etendusel mängib raskemat, suuremat osa, teine — hoopis lühikest, episoodilist. Endastmõistetavalt erinevad üksteisest ka dekoraatori, muusiku, näitleja ja näitejuhi tööd lavastuse teostamisel. Kuid etenduse iga osaline oma alal peab kõigile ühtse ülesande sooritamisel oma võimete piirides andma kõige väärtuslikumat.

Raskeim ja vastutavaim osa etenduse loomisel on aga vist küll näitejuhil-lavastajal. Näitejuht peab olema nii organiseerija kui ka õpetaja. Kollektiivi iga liige vastutab ikkagi ainult oma töö eest. Näitejuht aga vastutab kogu kollektiivi töö tulemuste eest tervikuna. Näitejuht on kollektiivi hing, pärm, millest hakkab loovalt käärima teatrikollektiiv.

Näitejuht määrab eesmärgi, mille pärast lavastatakse antud etendus. Tema teeb kollektiivile selgeks, millises suunas nimelt antud etendus peab vaatajaskonnale mõjuma. Näitejuht ühendab selle eesmärgi ümber kõik tööosalised. Ta peab oskama luua kollektiivis elevust selle eesmärgi saavutamiseks. Ka peab ta kätte näitama töömeetodid mainitud ülesannete lahendamiseks. Et neid nõudeid täita, peab näitejuht evima suurt eruditsiooni teatritöö kõigi küsimuste alal ja tundma hästi oma kollektiivi iga liikme võimeid, et neile mitte seada ületamatuid nõudeid. Ja seejuures ta peab olema suur kunstnik.

Kaasaegses teatris režii, s. t. näitejuhatus, all mõistetakse etenduse lavastamist juhtiva isiku loomingu-, kunstilis-organisatorlikke ja pedagoogilisi funktsioone. Siia kuulub: 1) dramaatilise teose, näidendi, tõlgitsemine, näidendi teema ideelis-loominguline ja kujundite süsteemi avandamine; 2) etenduse kunstilise kavatsuse, ühiskondliku sihivastuse ja näidendi kehastamise põhimõtete otsingud; 3) etenduse kavatsuse läbitöötamine ja selle realiseerimine lavastustöö kaudu.

Etenduse kavatsuse läbitöötamise hulka kuulub: a) etenduse projekteerimine, s. t. lavastuse plaani koostamine, režiiaraamatu valmistamine, osade jaotamine, töö dekoraatoriga dekoratsiooni eskiiside või maketi kallal, nõupidamine muusikuga saatemuusika asjas, läbirääkimised kostüümikunstnikuga, eeltööd mürade montaaži, valgustuse kavatsuste alal, misantseenide töötlemine; b) töö näitlejatega; teatrikollektiivi loov juhamine, näitlejate kasvatamine, näitleja juhtimine töös osa kehastamisel; c) etenduse organiseerimine tervikus: kõikide — näitlejate, dekoraatori, muusiku, tehniliste jõudude j. t. — isikupärase loomingu liitmine ühtsesse ideelisse, stiililisse ja kompositsioonilisse kompleksis.

Teostatakse see kõik proovidel, mida võib loetella järgnevalt: lugemisproovid, seadeproovid; siis katkendite, episoodide, vaatuste töötlus ja treening ning lõppeks kogu etenduse montaaž tehnilistel ja peaproovidel.

Näitejuhatus arengus ilmneb kaks tendentsi. Üks, mille järgi etenduse režii läheb kõikide sugemete kaudu üldise ülesande lahendamisel, kusjuures näitleja loomingu alustatakse etenduse kõikidele teistele komponentidele. Teine tendents — režii näitleja kaudu, ülesande teostamine näitleja loomingu esiletõstmise kaudu, kusjuures etenduse

kõik teised sugemed evivad vaid abivahendite tähtsust ja iseloomu näitleja endaavalduse kõrval. Kui esimesel juhul leidis aset näitleja tähtsuse vähendamine teiste komponentide arvel (n.-n. vaatamängude periood), siis teisel juhul vähenes etenduse kõikide komponentide osatähtsus, peale näitleja oma, üldise ülesande lahendamisel (n.-n. kirjan-duslik periood teatris).

Näitejuhi ideoloogiline pagas, ta maailmavaate sügavus, oskus tabada vaatesaali nõudeid ja võtta seisukohta kaasaegse elu ja tõesuse kohta — kõik see evib vägagi olulist tähendust näitejuhi töös. Üksipäini näidendi teksti tundmine pole näitejuhile küllaldane (nagu see pole küllaldane teistelegi etendusest osavõtjatele ja selle loojaile). Vältimatud on veel hoolikas ja pingutav elu tähelepanemine, uurimine ja jälgimine. On vaja igal hetkel tajuda ja oma hinges ning vaimus kinnistada ümbritseva tõesuse rütmi ja nähtusi, et neid hiljem taaskujundada laval. Lavakunstnik peab tegema tohutu töö ümbritseva elu nähtuste mõistmiseks ja endas talletamiseks.

Kuid ta ei kanna elunähtusi teatrilavale mitte täpselt sellastena, nagu ta neid paneb tähele tavaliselt tõesuses. Temal tuleb arvestada lava spetsiifilisi tingimusi ja nõudeid. Sageli elukatkendit, mida laval esitatakse, teatrikunstnikul pole õnnestunud üldse näha. Juhtub aga ka nii: see, mis on tähele pandud tõelises elus ja kantud siis täpselt sellasena lavale, ei jäta seal mingit muljet või mõjub seal hoopis ebameeldivalt. Tõesuses tuleb tõlkida teatrikeele, lavakeele. Samuti nagu kirjandusteosed — näidendid — näitejuht tõlgib teatrietendusiks.

Näitejuhid loovad etenduse. Igal selle ala suurmeistril, näit. Stanislavski'il, Meyerhold'il, Reinhardt'il, Craig'il (ja, kui seda saaks haarata teatriteadus, siis ka tervetel teatrikoolidel, vooludel: itaalia komödiantidel 17.—18. s., prantsuse Comédie-Française'il, vene Moskva Kunstiteatril) on oma võtted, esteetilised kaanonid, süsteemid, stampid jne. Kuid luues etendust iga meister on sunnitud ikka lähtuma etenduse aluseks võetud näidendi tekstist, nagu mõnesugusest programmist.

Helilooja või näitekirjanik kannavad ise oma programmi, valivad ise süžee ja teema oma teoseile. Näitejuht saab need valmina dramaatilises teoses. Temale jääb ainult võimalus need rakendada etenduse kaudu.

Mis on etenduse plaan, näitejuhi eksplikatsioon (sageli ekslikult nimetatud eks-positsiooniks)?

Kui näitejuht on saanud kätte eksemplari näidendist, mida ta kavatseb lavastada, tihedamini küll aga peab lavastama, siis ennekõike ta muidugi loeb selle hoolega läbi. Tihti kergivad talle juba esimese lugemise ajal selgesti vaimusilma ette nii näidendi teema kui ka kujundid, ta näeb juba algul tegevuse keerulist joonist nagu mõnd arhi-tektuurilist kompositsiooni, samuti tekib temas seejuures ka aim tulevase etenduse kogu välisest vormistusest. Kuid pole harvad needki juhud, kus kõik see selgub näite-juhile alles pärast kauast süvenemist näidendisse ja kogu selle juure kuuluvaisse materjalidesse.

Uue, enne lavastamata, näidendi puhul näitejuht uurib võimalikult antud autori kogu varasemat toodangut, et põhjalikult mõista uut teost, püüdes taibata, millise teatrisüsteemi tarvis antud näidend on kirjutatud. Seejärel näitejuht määrab konkreetse sõnastuses kindlaks mõtte, mis oleks kogu etendusele aluseks, juhtmotiiviks. Edasi ta püüab lahata üksikasjaliselt näidendi tegelaste iseloomu, tegelaste välimust, käitumist ja vahekordi teiste antud näidendi tegelastega. Ta lahutab tegelased pea- ja kõrvaltegelasiks, selgitab, kes tegelasist kannab tegevust, kes — vastutegevust.

Etenduse aluseks võetud üldidee või -mõtte kohaselt näitejuht edasi püüab leiu-tada igale vaatusele, igale üksikule etteastele, stseenile ta mõttelise koormatuse. Ta uurib, mis näidendi tekstist tuleb kärpida, lava seisundilt muuta, toob teinekord kustki mujalt, kas või sama autori teistest näidenditest, uut teksti juure, tõstab näidendis teksti või terveid stseene kohalt teise ja teostab palju muidki kohendusi.

Nüüd, vajaduse korral, ta katsub jõuda selgusele muusikalise saate osa kohta kavatsetavas etenduses, otsides seda vastavast muusikakirjandusest ise või koos muusi-kuga või tellides heliloojalt spetsiaalmuusika antud näidendi tarvis. Samal ajal ta lepib kokku dekoratoriga, andes talle mõtteid, inspireerides teda lavaehituse, dekoratsiooni, lavasisustuse, valgustuse jne. suhtes, kostüümikunstnikuga kostüümide suhtes.

Seejärel vaatuste kaupa ta loob endale, mõnikord kokkusurutud, teinekord jälle ulatuslikuma, plaani kogu näidendi käigu ja tegevuse kohta, kus enam või vähem üksik-asjaliselt on märgitud näidendi lavastamise kavatsused. Uhe sõnaga, ta jutustab kogu näidendi sündmused, tegevused jne. sellaselt nagu ta tahaks näha antud näidendit

teatrilaval. Ühtlasi ta püüab leida sellase lavavormi, mis mitte ainult ei kasvaks välja näidendi sisust, vaid mis ka seda sisu väljendaks.

Kogu seda materjali ta esimestel proovidel tutvustab etendusest osavõtjatele kui alust, millele tuleb hakata etendust ehitama. Loomulikult, näitejuht, kui loov isik, ei jää põikpäiselt püsima oma esialgsete, kabineti üksinduses ja vaikuses tööloa taga ilmutunud kavade juure, vaid kollektiivi intuitsioonide tõukel neist kavatsusist kui seemnest alles võrsub taim, mis proovide reaalsuses kasvab viljakandvaks puuks — etenduseks. Eksplikatsioonile kui alusmüürile proovide kestes ehitatakse lõplikult režiiramata, mis etenduse suhtes on sama mis näit. muusikas sümfooniale on partituur.

Teater on sünteetiline ja kollektiivne kunst. Kuid kõigist teatrietenduse suge-
meist peab esile tõstma siiski näitleja. Laval kõik peab tulema abiks näitlejale. Proo-
videl näitejuhi töö näitlejaga on raskeim, kuid seda huvitavam kunst. Tuleb arvata,
et isegi andekaim ja vilnuim näitleja ei tule laval toime millegi mõistlikuga, kui ta
kogu aeg mehaaniliselt jälgib näitejuhi täpset kasutust. Näitejuhi ülesanne on äratada
kollektiivi loovenergia ja see siis ära kasutada oma plaanide kohaselt. Kuid seda tuleb
teha nii, et näitleja ei tunneks piinlikkust loova improvisatsiooni ees. On põhjust hin-
nata näitejuhi niisugust tööd, mis juhib näitleja tarvilise tulemuse juure vajaliste suge-
mete, s. t. mõtete, tundmuste, värvide, järkjärgulise kogumise kaudu. Kui näitleja on
täpselt aru saanud, mis tal tuleb teha kujundi, osalise loomise protsessis, siis on tal ka
õigus teatud loominguilisele vabadusele. Näitlejale ette mängida, võib-olla, on vaja
ehk nii palju, et näitejuht näitleja mängus läbi ei paistaks. Peab ette mängima nii, et
näitlejal oleks õigus ütelda: seda kõike ma tegin ise. Näitleja, kes jälgendab näitejuhti,
kaotab oma algupärasuse.

Näitejuht on materjalide organiseerija, milledest luuakse teatrietendus. Ta haa-
rab nii etenduse sisu kui ka vormi, organiseerides kõiki teatrikollektiivi loovaid üksusi,
kes astuvad keerulisse dünaamilisse vastastikkusse suhtlemisse. Näitejuhatust on korrel-
dud arhitektuuriga. Näitejuhi tööd rõõbitatakse arhitekti tööprotsessiga, kelle korral-
duste ja juhatuse järgi mitmesugustest kokkutoodud materjalidest püstitatakse hoone.

Näitejuhi kunst on noor kunst. Tänapäev mõttes ta kujunes ja leidis tunnusta-
mist kuulsa meeninglaste trupi lavastuslike tööde kaudu läinud sajandi 70. a., kuigi ta
evib ka oma varajasemaid eelkäijaid, teerajajaid, näit. Goethe't kui Veimari teatri
juhti j. t. Sellest peale näitejuhatuse kunst on võitnud ja saavutanud domineeriva
seisundi teatrisüsteemis, leides oma väljapaistvaid esindajaid algul Antoine'i isikus,
järgnevalt Stanislavski's ja Nemirovič-Dančenko's. Seda kunsti on märgatavalt rikasta-
nud Craig'i, Appia', Reinhardt'i, Meyerhold'i j. t. loovad otsingud ja teatritöö. Ja ta
on lõppeks differentseerunud reaks koolideks-suundadeks-vooludeks, peegeldades kogu
kaasaegse teatrikuultuuri mitmekesisust.

Üht asjaolu tuleb ka näitejuhi kunsti puhul tähele panna. Kunstilise võtte sugu-
puud on raske kindlaks määrata, restaureerida, sest ta on vägagi iidset päritolu. Ses
mõttes iga kunstiline võte, õigemini ta sugemed, on „rändavat“ iseloomu, samuti nagu
on rändavad ka süžeed, kuid oma konkreetses sisus eri ajastul ja eri kunstniku juures
nad lähevad lahku üksteisest mitte vähemal määral kui näit. rändsüžee doktor Faustist
ühel paljudest autoritest enne Goethe't erineb viimase „Faust'ist“. Sest asi siin ei seisa
sugugi süzeelises skeemis, vaid viimase konkreetses kehastamises.

Võib piltlikult ütelda, et mitmesuguste kunstiliste võtete põhielemente endast tu-
leb juure niasama napilt kui Mendelejevi süsteemis elemente, millede arvukaist ühine-
misist ja liitumisist moodustub maailm. Uued pole kunstis alati võtted, vaid nende
liitumised ja neist igaahe funktsioon, ja sageli see, mis meile, näit. laval, paistab pead-
pööritavalt uudne kui võte, on vaid üle toodud, üle kantud mõnest teisest, lähedal-
seisvast, kunstivallast: Kunstiski põhivõtete arv endast on piiratud, kuid piirita on
nende liitumise ja funktsioonide võimalused. Seepärast ühe või teise suure meistri
juures, olgu see siis teatrilaval või muus kunstiharus, pole suuremalt osalt uus mitte
võte ise, vaid uus on võtte rakurss, võtte uudne asetamine, paigalt nihutamine, võtte
ristamine teistega ja koormus, mida võtte antud juhul pannakse kandma.

Näitejuht valib ümbritsevast tõesusest teatud jooni. Sõltuvalt neist valitud joon-
test — tähendab, näitejuhi suhtumisest tõesusele — moodustubki etenduse stiil. Samuti
moodustavad etenduse stiili need võtted, milledega on näidatud, rõhutatud mängu vä-
lised kui ka seesmised liikumised. Lavaline stilistika üha peenedub, et anda vaata-
jale teatrisaalis edasi keerulisi psüühilisi käike liikumiste, intonatsioonide, tämbrite,
rütmi, pauside jne. kaudu. Saavutada stiilist selgust etenduses, vormistada antud
etendus ühtses stiilis — tähendab teha peagu leiutus. Stiil, see on näitejuhi kompo-
sitsiooniline meetod. Stiili tähtsusest etendusel ja näitejuhi osast stiili loomises saadi

teadlikuks umbes poolsada aastat tagasi, lavalise naturalismi ajal. Etendused, mida tollal lavastasid Brahm, Kroneck ja Antoine, kutsusid vaatajaskonnas välja tormilisi ovatsioone peamiselt oma stiililise ühtsuse tõttu.

Rööbiti stiiliga, nagu etenduse hinge, näitejuht püüab tabada ta rütmi. On hakanud mõtlema, kas näitejuhi kogu töö aluseks polegi ehk just rütm. Me kõik aistime näitejuhi meisterlikkust, jälgides etendust, kus peenelt on tabatud ja rõhutatud õige rütm.

Näitejuhi töö teatralset-spetsiifilist iseloomu aitab ehk siinkohal selgitada ühe vene näitejuhi näide. Hilisel suvel näitejuht jalutab metsas ja korjab seeni. Ta ei mõtle ei oma järjekordsele lavastusele ega ühelegi muule tööle teatris. Nüüd peatub ta oru veerel. Vastaspool asetseb mets, mis musta müürina tõuseb taeva poole. Oru külge mööda lookleb jalgrada, kuna otse järsaku kohal, seal, kus laskuvad sõnajalad, kobrulehed ja nõgesed, punetab ereda laiguna pihlakas. Näitejuht seisatab, naudib seda vaadet, imestleb ja läheb siis edasi.

Ent kui ta hiljem hakkab lavale seadma mõnd stseeni, mis meeolult, mida on tekitanud näidendi tekst, meenutab talle ta läbielamust metsas hilisel suvel, siis teeb ta ettepaneku lasta alla laval kolmandal-neljandal plaanil tume voltides eesriide, mis loob talle tausta. Seejärel laseb ta praktikaableist püstitada kõrgendi, millelt astmeid mööda pääseb teisele kõrgendile, kuhu ta üles seab kolmastmiku. Kõik selle ta käseb katta riidega, et oleks võimalik liikuda mürata, ning hakkab neil kõrgendil ja astmetikel repeteerima eelmainitud stseeni. Üksik naiskuju tumedas riides, mässitud tumepunasesse kujutud villasesse rätti, liigub neil kõrgendil ja trepistikel. Naine, võib-olla, peatub, nagu kuulatades vaikuses, või siis liigub pikkamisi tuhmhalli voltides eesriide taustal. Lõppeks ta istub viimse trepistiku kõrgeimale astmele ja, lõpetanud oma etteaste ning mässinud end tugevamini tumepunasesse rätti, hakkab ootama.

Siit näeme, kuidas lavaliselt kogememata inimese silm metsas olles tajub vaid maastikku, kuna lavakunstniku silm kehastab selle maastiku ümber lavaliseks tegevuseks. Sest lavakunst on ennekõike väljendusliku (olgu siis seesmise või välise) tegevuse kunst, millele on omane erandlik mõjutamise jõud. Dramaatiline tegevus (hääl, liikumise, žesti, miimika j. m. kaudu) peegeldab endas ebatavalise mitmekülgusega peaaegu kogu tõesust. Näitejuhile on vaja seda tõesust hoopiski mitte meenutavat kolme lavaseina, kus vahel ta näitab elu, mis on töödeldud vastavate teatrikunsti vahenditega.

Teatrietendus peab olema ehitatud nagu masin, kus ei tohi olla ainustki liigset kruvi ja kus ei tohi puududa ükski vajaline kruvi. Laval, etendusel iga sentimeeter ruumis ja iga sekund ajas peab olema täpselt arvestatud ja kasutatud. Kõik peab seal olema abistatud etenduse üldmõtte väljendamiseks ja väljatõstmiseks, etenduse põhielamuse rõhutamiseks. Ja selleks inseneriks, kelle tahte, tundmuse ja mõistuse töö tulemuseks osutub etenduse kunstiline õnnestumine, on näitejuht.

Juhan Kangur

Ansambli-teater

Ei ole vist liialdus, kui väita, et iga teatri püüdeks on ansambli-teatriks saamine. Kui see püüe igakord pole just teadlik, siis alateadlikult on ta kindlasti olemas.

Mis ansambli-teatri all tuleks mõista?

Ansambli mõiste, mis tähendab koosmängu, on omane igale teatrile. Sest igas teatris ju näitekunst kui niisugune seisab koosmängul. Ent ometi pole kõik teatrid, kaugeltki mitte suurem osa neist, ansambli-

teatrid. Vähemalt mitte selle sõna õiges tähenduses.

Ansambli-teatrit võiks defineerida kui teatrit, mille näitlejaskond moodustab teatud terviku, kunstilise terviku, milles õigupoolest ei ole ei staare ega statiste, vaid kus kõik liikmed on nii staarid kui statistid.

On selge, et niisugust kunstilist tervikut ei saa kujundada ühe päevaga, sageli isegi mitte kolme-nelja aastagagi. See nõuab kaugelt rohkem aega. Ja õige

ESTONIA

A. H. Tammsaare - A. Särevi
dramatiseering

„ANDRES JA PEARU“

Lavastus - A. Lauter, lava-
pildid - V. Haas

Pearu (H. Laur) ja Andres
(S. Lipp)

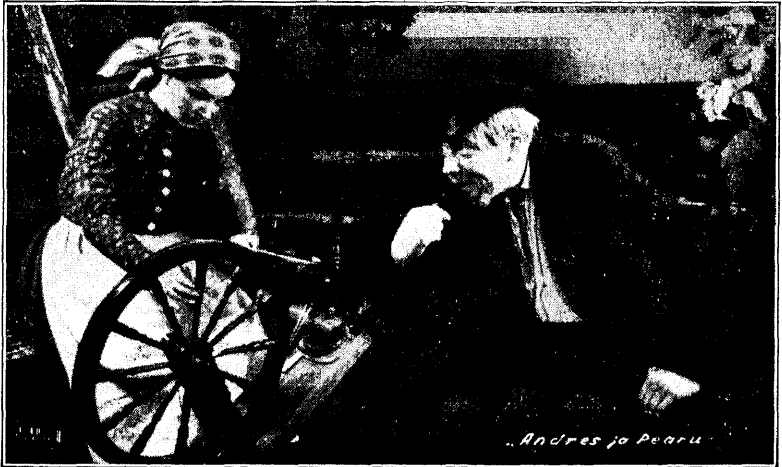
ESTONIA

A. H. Tammsaare - A. Särevi
dramatiseering

„ANDRES JA PEARU“

Lavastus - A. Lauter, lava-
pildid - V. Haas

Krööd (M. Leet) ja Pearu (H. Laur)

ESTONIA

A. H. Tammsaare - A. Särevi
dramatiseering

„ANDRES JA PEARU“

Lavastus - A. Lauter, lava-
pildid - V. Haas

Steen kõrtsitoas II v.

ansambl-teatri sündimine pole igakord ka mingi teadlik-tahtlikult juhitud protsess. Kasutades Friedrich Kayssler'i sõnu („Von Menschentun zu Menschentum“), võiks öelda, et „ansambl kujuneb õige pikkamööda, nädalast nädalasse, kuust kuusse kestva ja kasvava kunstilis-inimlike elementide lähenemisega. See on terviku vaim, mis pole loodav kiirustamise ja välise tõukejõuga, mis ei lase ennast murda ega tõestada, ent mis alati on seal olnud ja mida kõik on võinud tunda, kui tegemist on olnud tõelise ansambliga.“

Õige ansambli kujunemine tähendab rohkemat kokkukasvamist üldises tööriitmis ja -šabloonis. See on kokkukasvamine nii kunstilistes tõekspidamistes kui ka isiklikes rõõmudes ja muredes. See on nagu mingi nägematu fluidi tekkimine, mis ei ühenda ainult ansambli liikmeid, vaid mis ansambli kunstilisest loomingu hooab ka publikusse, selle loomingu nautijasse. Publik tunneb seda peaaegu alati mingi eksimatu instinktiga, kas on tegemist tõelise ansambliga või lihtsa näitlejate-trupiga, kuigi viimases iga trupi liige võib olla omaette kuulsus. Ansambli võiks võrrelda kokkumänginud orkestriga, mille üksik liige üksikult võttes pole kuulsus, ent mis ometi võib mitukümmend silma ette anda ka kõige kuulsamatest solistidest juhuslikult komplekteeritud orkestrile. Eespool tsiteeritud F. Kayssler ütleb: „Dramaatilised hulkade saatused lasevad endid häda pärast usutavaks teha heade jõudude poolt, kes hea tahtega liituvad selleks üheks korraks. Üksikisiku saatust aga peab kunstiliste sünnitusvaludega maailma sünnitama, see tähendab — ta peab aegamööda kasvama kunstnike tõeliselt kunstilisest kooselust ja aastaid kestvast ühisest tööst, peab kasvama seni, kuni on tekkinud see salapärane õhkkond vaimse viljakuse osooniga, milles küpsevad luule ja inimese tõlgitsejad“. Ja edasi: „Imettegev mõju, mis ühest tõeliselt kokkukasvanud ansamblist inimestele hooab, põhjeneb õieti ühel saladusel. See saladus asub kunstiliste ja inimlike elementide vahel ja seda saladust tunneb ainult ansambl ise. Et niisugune saladus olemas on, selles õieti seisabki ansambli olemus üldse.“

Oma väidete illustreerimiseks F. Kayssler jutustab järgmise loo. Kui Stanislavski Moskva Kunstiteater enne maailmasõda oli Berliinis külaskäiguetendusi andmas olnud, tutvustanud üks vene näitlejaid ühel pärastlõunal üht oma sakslasest sõpra oma teatri interjööri tühjal laval.

Näidanud sõbrale juba kõiki rekvisiite, mida see senini tundis vaid saalist, õhtuste etenduste kaudu, viis näitleja oma sõbra lõpuks ühe lukustatud kasti juure, mis seisis laval toa ühes nurgas. Kastis peitus üks haruldane kunstiline ese. Kui küllaline juba küllalt oli imetlenud seda eset, sulges näitleja kasti silmatorkavalt aukartliku liigutusega. Ja küllalise imestusavaldusele, et ta on küll juba kolm korda küllaskäiguetendustel olnud, ent kordagi pole ta etenduse ajal näinud kasti avatavat, vastas venelane naeratades: „Kasti pole tarviski avada. See on meie saladus. Kui me mängime, tunneme me kõik rõõmu mõttest, et selles suletud kastis asub see väike ilus ese.“

*

Käsitades ansambli-teatri probleemi tekib küsimus — kuidas on lugu meie ansambli-teatriga? Kas meil on puhtakujulisi ansambli-teatreid, ja kui on, siis missugused?

Meie olemasolevaist teatreist ei ole seni ennast ükski avalikult ansambli-teatriks nimetanud. Ainsamaks puhtakujuliseks ansambli-teatri katseks on meil viimastel aastatel olnud vaid Tartu Draamateatri Seltsi Näitekunsti Stuudio, mis möödunud kevadel oma kolmeaastase kursuse lõppedes likvideerus. Stuudio õpilastest lõpetajatest on hiljem komplekteerunud küll uus teater — Tartu Töölister, ent kuipalju selles katsetatakse puhtakujulise ansambli-teatri kujundamist, on käesoleva kirjutuse autorile eemalseisjana teadmata.

Kuigi meie teised teatrid, nagu juba tähendatud, endid otsekohe pole nimetanud ansambli-teatriks, siiski igäüks neist taotleb ansambli-teatriks kujunemist. See selgub juba sellestki, et igäüks neist püüab enesele komplekteerida võimalikult püsivama koosseisuga näitetruppe. Näitetrupi koosseisu püsivus on ansambli kujunemise tähtsamaid eeltingimusi.

Ansambli kujundamise poolest on meie suuremad teatrid — Estonia, Draamateater, Tallinna Töölister ja Vanemuine — palju paremas seisukorras kui provintsiteatrid. Viimaste ansambli väljakujunemist ähvardab alatine hädaoht suuremate teatrite poolt, kes provintsiteatri iga väljapaistvama jõu hangivad enestele. Ent siiski on viimastel aastatel meie provintsiteatrid märgatavate sammudega lähenemas ansambli-teatritele. Suuremaid teatreist seisab meil Estonia kahtlematult kõige lähemal tõelisele ansambli-teatritele. Kuid ka Tallinna Töölister ja Draamateater ei jää palju maha.

Pieteedist ja stagnatsioonist meie muusikaelus

Mis head võib tulla Naatsaretist!'' öeldi kord vanal ajal, kui Juudamaal levis jutt, et uus Messias olevat sündinud.

Ja ega maailm ole sellest ajast palju muutunud!

Teisest küljest on muidugi suur tõde, et seesama maailm on üle elanud üpris palju „maailmaparandajate“ pankrotte, ja see on teinud ta umbusklikuks ning õpetanud teda tundma pieteeti kõige vastu, mis on auväärne, kus kõik on tuttav ega ole vaja murda pead.

Ja nii me elame päevast päeva ja imestame, oleme isegi ehmunud, kui kusagil midagi prahvatab. Ent järgmisel hetkel laskume jällegi skepsisesse, sest ei ole hea, kui sind järsku nagu unest äratakse ja sunnitakse mõtlema. Ega see mõtlemine arene, kui oled harjunud oleskelema kindlais raames ja elama nagu kellavärk, unistades vaid vanast heast ajast...

Säärased mõtted tikuvad vägisi peale, kui jälgid meie muusikaelu avalikke lehekülgi. Kõik voolab rahulikult, nagu kärestiketa jõgi. Las' ta voolab peale — jätkub meie elupäeviks! Ja hakatakse protestima, kui vahete-vahel kusagil nagu veekeeris tekib. Et, kuulge, maailm läheb hukka, enam ei lasta muusikatki rahus olla! Ollakse solvunud, kui kusagilt tuulekegi puhub, sest veeprintsmed teevad näo märjaks ja segavad filosoofilist rahu.

Kurjad keeled kõnelevad, et säärase filosoofilise mõnulemise tagajärjel hukkus kord vägev Rooma riik kogu oma vägeva kultuuriga. Aga see oli ju nüivõrd ammu, et see meid ei häiri. Kõneldakse koguni, et keegi Napoleon olevat vägeva prahvatusega kogu Euroopa poliitikas pöörnud teise lehekülje, kuid tema eeskuju ei tarvitse meid süütada, sest ta vaeseke lõpetas ju oma elupäevad üpris kurvalt.

Nii!

Maailma elu olevat nii korraldatud, et üha sünnib inimesi, kes teatavasse ikka jõudes hakkavad mõtlema ja tegutsema, et nagu õigustada oma olemasolu. Vähimalt mul isiklikult oli säärane tunne, kui koolis õpetati, et James Whatt leiutas aurumasina, Marconi jändas raadioga jne. Paralleelselt sellele öeldi aga, et ikka sündis ka teisi, kes hurjutasid vaeseid enda olemise õigustajaid, ja keegi tark mees olevat isegi viidud jesuiitide kohtu ette, kui ta julges tõendada, et maakera pöörlevat ümber oma telje. Et mis ta pöörleb, seisku paigal, komistab viimaks taevaaluusese!

Pole enam seda julget meest ega tema üle kohtumõistjaid, aga nagu kiuste hakkas maakera tollest hetkest peale keerlema ja meil on nüüd tore vaheldus päeva ja öö näol.

Ajalugu korduvat, öeldakse. Meil ei viida küll kohtulaua ette mõne uue mõtte pärast, aga kohtuotsus teatakse ära küll.

Ja kui lehitseda neid kohtuotsuseid, siis näed, et need on ikka ja alati motiveeritud pieteedi riivamisega.

Kõneldes pieteedist meie muusikaelus ja sellele paratamatult järgnevast stagnatsioonist loovas töös lubatagu mulle minu kutseala tõttu piirduda vaid teatris viljeldava muusikalise repertuaariga.

Teatriinimesed öeldakse olevat mõtlejad inimesed, sest nende loovtöö laval sünnib neid mõtlema. Mõtled siis kõik põhjalikult läbi ja teinekord mõnd kohta ei jõuagi läbi mõelda. Siis tulevad härrad kohtunikud initsiaalidega ja initsiaalideta ning tihti ilistavad su mõtlemata jäänud stseenikesi taevani, ja ümberpöörduvad. Ning häbi hakkab! Tunned, kuidas sind vägisi kistakse mõnulemise ja oleskelemise oaside poole, kus pole vaja mõelda ega midagi, sest ükspuha paistab ta olevat niikuinii!

Üks määratu pieteeditunne valitseb meie kohtumõistjate instituudis. Või eesti keeles väljendatult: üks suurejooneline puhkamine vanadel arvamistel ja läbiajamine mineviku mentaliteediga.

Argu arvatagu, et käesolev kirjutus on inspiratsiooniga saanud mõningaist mulle isiklikult vastuvõtmataist kohtuotsuseist. Ei! Mind vaevab küsimus, kuhu me niimoodi jõuame.

Kas meil olnuks Borodini „Vürst Igorit“, kui polnuks pieteedist vaba Glasunovi, kellele peame olema tänulikud, et see vene suurteos üldse figureerib maailma ooperilavadel? Samuti „Boris Godunov“ Rimski-Korsakovi ümbertöötuses, samuti Puccini „Turandot“ Franco Alfano finaalliga, samuti lugematud viiulipalad Fritz Kreisleri transkriptsioonis jne.

Muidugi, ma ei kahtle, et leidub antikvaare ja arhivaare, kes pigem sureksid mõne kolmeastmelise helitöö eest kui hindaksid selle kunstiväärset transkriptsiooni. Ma austan ka neid algupärandeid ja käin neid kord või kaks vaatamas muuseumis, kus on nende õige ja auväärne koht, kuid naudin iga võimalusel nende noorendatud kuju kontsertsaalides.

Ka kogu maailma muusikaarmastajad on tänulikud, et nad saavad neid nautida!

Miks ei astu meie kohtumõistjate instituut neil puhkudel välja, sest on ju sündinud raske „kuritöö“? Kas ainult sellepärast, et kuritegu toimus väljaspool meie riigi piire? Kas ainult sellepärast, et „kaebealused“ olid juba tunnustatud suurused? Kas ainult sellepärast, et säärasel juhul oli neil kõrgem õigus nii talitada ja nende peale hamma ei hakka?

Ja vastus? Olge lahked — et nii ja naa, sedaviisi ja teistmoodi, sellepärast ja tolepärast jne. jne.

Kuid endi keskel tuhname edasi ja pigem langegu meile kõdunenud ehitus kaela kui et prooviksime teda pisutki renoveerida. Seda ahasust küll, kui mõni noodisaba on teisiti kui poolsada aastat tagasi! Seda kiviviskamist küll, kui saalis eesriide avanemist oodates oled laskunud vana Maria teatri traditsioonide unelmaisse, kui korraga märkad, et что-то не то!

Me imestame, et kõigil naaberrahvastel on loodud muusikavallas palju rohkem suurvorme kui meil. Küll püüame ergutada heliloojaid auhindadega jne., kuid asi ei edene. Valitseks nagu stagnatsioon!

Aga milleks ka kirjutada või milleks luua, kui tead, et sinu staaži noorus tagab sulle juba ette läbikukkumise. Ega sümfoonia või ooperi loomine (julgen öelda: ka lavastamine) pole sama, mis mõnekümne-realise retsensiooni kirjutamine. Siin peab olema selge pea, väsinud vaimuga pole siin midagi peale hakata.

Meie näitlejad ja muusikamehed käivad tihti välismaal, et olla kursis välismaa teatri- ja muusikaeluga, et täiendada ja värskendada oma teadmisi, et neid koju tulles tõhe rakendada. Aga meie kohtumõistjate instituut ei näi tundvat mingit huvi selle vastu, mis sünnib vaid paar-kolmsada kilomeetrit kaugemal meie metropolist.

Peale üheainsa nädalase erandi ida suunas ei ole teada, et mõni teatrikriitik viimase paarikümne aasta jooksul oleks käinud välismaal oma kunstiveendumusi kontrollimas!

Mul on tunne, et see veerandsaja-aastane vahe veendumustes ja arvamistes on üheks suurimaks takistuseks ka meie muusikaelu edule. Kunstikriitika ei ole mitte leivateenimine, nagu teatriski töötamine, vaid nõuab pidevat kontakti maailmaga. Mis aitab, kui vedur ja vedurijuht on valmis ülimaks kiiruseks, ees aga jookseb laternaga kuller, hoiatades kodanikke läheneva hädahoju eest.

Säärase pildi saan mina, paraku, meie muusikaelu arvustatava ja arvustaja tase-mest, pidades kinni ülalmainitud näite järjekorrast. Ja kuna mõlemad on kutsutud tööle meie riiklikus ülesehituses, siis pole olukord normaalne ja see tuleb võtta revideerimisele. Ei ole loomulik, et rongi kiiruse otsustab eeljooksev kuller, kes inimlike mõistete järgi suurimagi pingutusega ei saavuta üle 10 km tunnis.

Võib-olla puudutatud probleem tekitab kulmukortsutamist ja küllap mõistetakse mind ka rängalt hukka, sest kuidas üks härg julgeb Jupiteri ees kõhatada, kuid toetudes sajandi humaansusele ja lootes pääseda surmamõistva otsusega vaid tingimusi, ütleksin kokkuvõttes veel järgmist:

Me tahaksime näha põhjendatud ja läbianalüüsitud negatiivset retsensiooni, sest kiita võib küll paari sõnaga, aga mahategemist paluksime varustada loogilise seletusega. On ülim aeg lahti saada üleilgsest pieteedist kord olnu vastu, sest see toob stagnatsiooni, pidurdab iga uue mõtte ja kohutab loojaid loovast tööst. Kus midagi ei tehta, seal ei sinni ka midagi!

Meie teatrid noorendavad ja täiendavad oma koosseise suure energiaga, mõeldes tulevikule. On aeg, et ka vastaspool — kohtumõistjate instituut — toimiks samuti, sest vajadus selleks on seal veel suurem, mõeldes kas või ainult olevikule.

Rasmus Kangro-Pool

Eduard Türk 50-aastane

Noh, armas Eduard Türk, seal Sa nüüd oled — juba 50-aastane! Ja mina jõuan Sulle varsti järele! Ja ammuks see oli, kui Sina kolm aastat ees ja mina kolm järel, raamatukandamid kaenla all, igal hommikul läksime Tartu Riigimäele linnakooli igasuguseid tarkusi õppima! Kas mäletad, kuidas inspektor Hansen oli siis kare mees ja kuidas Mikkel Okas ajaloo tunnis neile, kes vaikisid, ütles muuigega: „Govori gromtše!“ (Räägi kõvemini!). Oma tubli 35 a. on sellest mööda.

Kui palju oli meil kõigil koolivendi, keda ei mõista enam uneski meele tuletada. Ühiskond on nad neelunud endasse ja teinud neist oma suure masina kruvikesi, vindikesi, vändakesi, mutreid ja neete. Nad kõik on elule vajalised, aga kõik ei paista silma ühtviisi ja mõnigi täidab ülesandeid, mis on tähelepanematult asendatavad uutega. Kui mõtlen Sinule, siis mäletan, kuidas Sina ei tahtnud leppida mutri või kruvikese osaga, vaid sihtisid suuremale ülesandele. Ja ega's Sa annud ka järele, vaid kujundasid endast ühe neid hoorattaid, mis inimestesse külvavad vaimuelevuste kuldteri.

Sinu nimi on eesti teatriga ühenduses selle sünniaastast saadik. Natuke rohkengi, sest Sa mängisid juba 1905. a. pisikeses Ugaunias, tublisti suuremas Taaras sel ajal, kui uus Vanemuine tõtates kergitas oma kunstitempli müüre.

Kui Sa juba Vanemuise esimesel hooajal läksid Menningi juure, oli sul hea näitleja-tahte kõrval ka näitleja kogemusi. Sina oled täismeheks saamiseni kogu aeg võidelnud mehiste võitlust mitte selleks, et võita näilisi väliseid positsioone, vaid et olla tõhusaks loovaks isiksuseks meie lavakunsti parnassil. Kui võrdleme seda sõjameeste miljöoga, siis ei kuulu Sina oma töös mitte nende tagafrondi ohvitseride hulka, kes õukondade, staapide ja paraadide õhkkonnas kõnnivad teeseldud sangarite ilmega, rind raskelt täis hiilguserahasid, vaid Sina oled lavakunsti frontimees võitluse tõsimeelsusega, kes tööga on reamehest tõusnud kogemusrikaste frondiindralite täisväarikusele. Vaata, Eduard, nii mõnigi mees seisab teatrielus praegu Sinust määravamal positsioonil, ja kui hakkad rähulikult kaalutlema, millise töö või muu tõhususe pärast, siis jääd kiinni ega mõista vastata. Sa vaid aimad ja tunned, et välist mõjuvõimu suuremalt jaolt hangitakse hoopis teist vahenditega

EDUARD TÜRK

Draamateatrist, pühitseb tänava oma 50. sünnipäeva ja 30-aastase lavategevuse juubelit

kui tööga, kui tööhingestusega, kuid andemaduste ürgpotentsidega jne. Kuid ära ärritu, näilised poosid on hetkelised ja kiiresti tuhmuvad. Kui meie rahva juures teater kunstitemplina on teinud roostetatut vaimuhariduse tööd, siis Sina kuulud tuhmumata selle töö tõeliste meistrite hulka. Kui meil kauges tulevikus rahva vaim peaks põlema õilsamalt ja heledamalt nüüdsest, siis hõogub selles ka see ilu, mis Sina sinna oma vaevaga istutasid.

+

Inimene on muutlik, näitleja näiliselt veelgi muutlikum. Ei, näitleja vist on tõeliseltki muutlikum teistest inimestest, sest ta näitleb — ja hea näitlemine tingib ju hingeelu kaasakölastamise kujutatavale elamusile. Ühiskonna tavalise karakteriga võrrelduna näitleja nagu ei olegi oma alatise ümberkujunemise omaduste pärast täisisiksus vankumatu meelekindla ilme ja veendumustega. Seda võime kindlaks võtta teatud teoreetilises puhtnäitleja abstraktsuses. Minule on mulje jäänud, et Sina isiksuse mõistest ühiskonna taotluse

seisukohalt vähem välja kaldusid kui palju teisi näitlejaid, aga selle kõrval näitleja-olemuse ometi viisid ümarguse küpsuseni.

Kui mitmel tüübi alal Sa pidid esinema, et leida end ja kasvatada end selleks, kelle mäng reaalsuse ja irrealsuse vahemaad nüüd loob neid kunstilisi kujusid, mille järele me vajadust tunneme, kui töö asemel otsime ehitavat tööparasust.

Kui sa Menningi trupis mängisid, täitsid algul koomiliste armastajate, blondpääste vahvate poisude osi. Mäletan seda tumedalt, aga mitte ei või enam ütelda, kui hästi see kõik õnnestus. Kui keegi nüüd tahaks Sind ette kujutada nii, siis tunduks see võimatuks. Sa oled nende poisude ülesandeid haaranud tublide reaalsete meeste, pastorite, advokaatide, metsaülemate, ärimeeste, sõdurite, sangarite, kalurite ja taluperemeeste mitmepalgeliste kujude loomisele. Sa oled endast koomilise poisu välja elanud täiesti ja Sind iseloomustabki kõigis Su kujudes täismees, olgu siis reaalses tõhususes, realiteedi imelisuses või aga teatud müstifitseeritud irrealsuses.

See täismehelisus kogu Su mitmepalgelisuses kuulub loomuomaduse tõsidusse, veendumustekindluse ja mõteldatavusse. Mul on tundmus, et Sa võtad ülesandeid omaks vaieldes (nagu Sa vaielda armastasid juba noorusepäevil oma esimese õpetaja Menningiga), läbi kaaludes, kaitses, uskudes oma kujundusjõu paremusse. Selles ilmneb aluseid, mis Su loomingut teevad isikupäraseks, olgu nad siis nädendi ülesandelt kuitahes mitmesugused. Su värskemaist loominguid mäletan elavalt

Su Mauruse ajaloolist kuju kõigi selle alg tüübi inimlike omadustega, nagu nad hiljem kuju on võtnud ta õpilaste ja kaasaegsete heatahtlikus muigavas mälestuses. See on kahtlemata suursaavutus meie näitekunsti kujundamisvõime arengus. Siis võtan Su teistlaadse kuju hiljutisest Lutsu „Suvest“, kus apteeker Su käsitlusel omas seda müstilist, mis on sekka omane Su kujudele, kui käsitled inimesi, kes vaimu objektiivsusest on vabanenud kõigist pisielu muredest.

✦

Sa ütlesid mulle, et Menningi ajal olid pr. Altleis Su suurimaks puuduseks pidanud Su pisikest ja kostmatut häält. Et vaata, Türk, Sa ei kosta ju kellelegi kõrvu!

Vaata, mis aeg võib teha: nüüd Su hääl on erilise muusikalise kõvadusega, nii et see kostab kõrvu kurdilegi. See on ülesandesse süvenemise saavutus, et väikesed asjad kasvavad suureks, kui neil on algomadus suurekskasvamise eeldusi.

Nii on lugu ka näitlejate andeomadustega, nende hingeliste võimetega, milleta ükski uhkeimgi ega nobedaimgi poos kedagi veel ei tee näitlejaks par excellence. Sinule oli andeomadusi antud, ja töö, järelejätmatu mehe töö on selle nüüd kujundanud suureks puuks meie vaimuväärtuste ilupuude reas.

Astusid nüüd sellesse ikka, kus peetakse esimest tõsist juubelit. Surun Su kätt ja soovin, et Sa nüüd veel hulk aastaid kasvataksid oma elutöö lõpparvet, mille kord Su raugaes paneme eesti teatrikultuuri väärtuste vaekaussidele.

August Sunne

Meeleolulisi mälestusi 1917/1918. a.

V almistusime järjekordeste ringreisile, nagu neid meil kui oma teatrimajata teatritrupil tuli korraldada kogu okupatsiooniaja kestes. Lühemaid vahetega Tallinnas kasutasime vaid uue repertuaari õppimiseks ja muu reisiks vajalise ettevalmistamiseks. Ja ega see muu ettevalmistus tol ajal läinud nii libedasti kui see toimub tänapäeval. Tuhat raskust ja takistust oli tarvis ära võita. Ennekõike tuli muidugi vahekorrad piinliku ettenägelikkusega ära korraldada võimudega, et mitte sattuda vast-
 oli „käskude“ ja „keeldudega“. Nende suhtes ei osanud kunagi olla küllalt ettenägelik!

Näitlejad tegid pidevalt tööd, et kiiremini pääseda ringreisile, mis oli neile ju ainukeseks äraelamise võimaluseks tol raskel surveajal.

Tükid olid õpitud, etenduste andmiseks tarvilitud load kohapealseilt võimukandjailt käes, kuulutused kohtadele saadetud ja osalt väljagi kleebitud, kui läksime H. Antoga väljasõidu eelpäeval raudteesõidu loa järele Vene tän. asuvasse „Verkehrsabtl. der Bezirks-Verwaltung'isse“. (Palve oli esitatud küll juba paari nädala eest, kuid load anti ikka millegipärast just väljasõidu eel kätte.) Ja meie suureks kokkumiseks teatas meie ametnik: „Väljasõit takistatud“. Pöördusime koman-

DRAAMATEATER

Karel Čapeki draama
„VALGE TAUD“

Lavastaja - R. Tarmo, lava-
pildid - P. Raudvee

Töbiste stseen

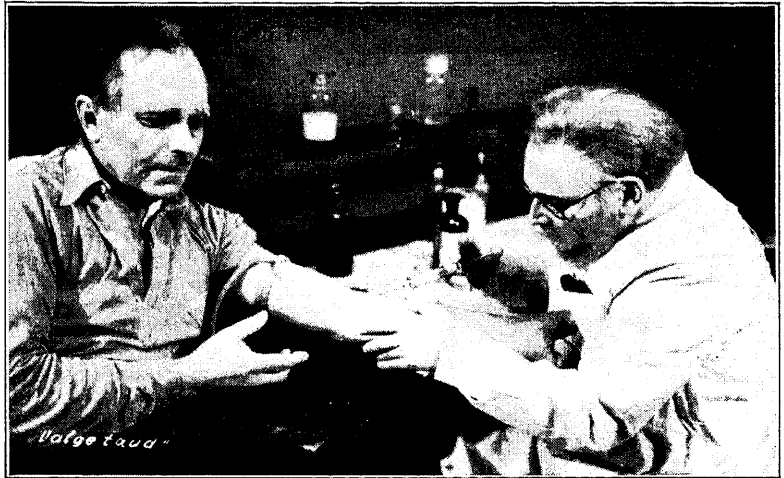

DRAAMATEATER

Karel Čapeki draama
„VALGE TAUD“

Lavastaja - R. Tarmo, lava-
pildid - P. Raudvee

Parun Krüg (E. Türk) ja dr. Galén
(R. Tarmo)

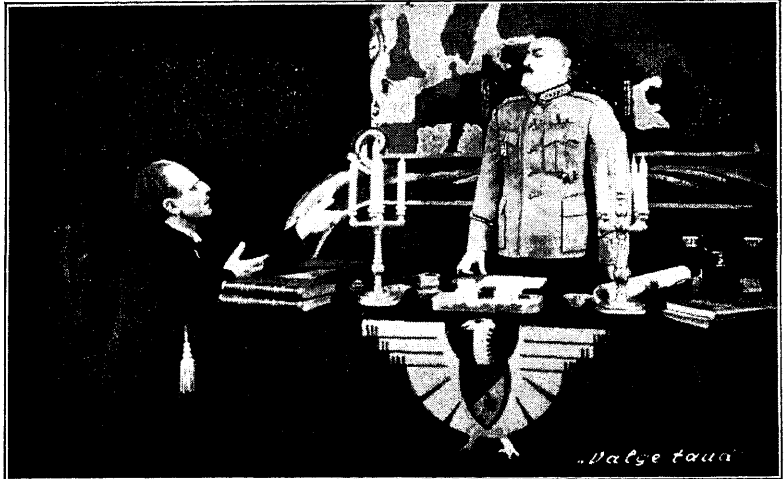

DRAAMATEATER

Karel Čapeki draama
„VALGE TAUD“

Lavastaja - R. Tarmo, lava-
pildid - P. Raudvee

Parun Krüg (E. Türk) ja Marssal
(F. Malmsten)

dandi poole. Too härra ütles, et meie sõiduloa väljaandmise keelu põhjuseks on see, et olime valinud „võõra“ päritoluga repertuaari. Ei aidanud palved ega kaebed, otsus jäi endiseks — „väljasõit takistatud“.

Sattusime äärmiselt raskesse seisukorda. Raha oli viimse pennini mahutatud ringreisi eelkuldusse, näitlejad ootasid pikisilmi peatset pääsu ringreisi tulude abil. Kust võtta uus repertu-

aar? Ettevalmistamine nõuab aega ja äraelamise võimalust. Murega südames oodati üks teiselt head nõu.

Ja nagu tänapäevalgi meie teatris kahjaks paratamatusena näib asjaolu, et kui tööse tööga kassa muutub lünklikuks, siis naljategemine peab seda tasandama, nii otsustati korraldada päästeüritusena:

Börse saalis, Pital uulitsal

Laupäeval, 9. novembril 1918. a.

mardi õhtu:

mardifandid, nende jandid,
pilfepisted, naljamested,
viina luba, joogi tuba.
Terwe õhtu tantšu juga

8½aft kella 3-ni.

Geesti Draamateatri näitlejad.

Niisugusena ilutseb võltsimatu dokument kuulütuse näol mardipäeva eel „Tallinna Päevalehes“ 20 aastat tagasi.

Külm, niiske sügisene udu hämardas meie kodumaad ja rõhus painajaliku raskusega inimeste ergukava, kuid kuskil sügavas südamesis hoogus lootusesädemeke, mis pakitses kevadise rahutustena. Hakkas kostma ärevaid teateid revolutsioonist Saksamaal. See pani meele kihama ja rahva liikuma. Inimestel tekkis tung koguneda, üksteisega vestelda, arutella, nõu pidada.

Meie mardiõhtu pääsmed osteti juba eelmüügil viimseini ära. Oli karta, et Börsisaali ruumid kõiki mardiõhtulasi ei suuda vastugi võtta. Omalt poolt olime kõik piduõhtu kohaselt korda seadnud: ruumid dekoreerinud ja eelmüügist saadud rahaga „omakootud“ einelauagi kokku ostnud ja valmis küpsetanud. Kõik näis olevat korras, kui korraga... vaevalt poolteist tundi enne algust, meie piduruumi marsis 50—60-meheline rühm saksa sõdureid täies lahinguvarustuses — võttes ruumid enda alla, meid lähkuma sundides. See tuli küi väik selgest taevast. Hiljem selgus, et okupatsioonivõimud, kartes Saksamaa ärevate teadete mõjul mässu tekkimist linnas, olid saanud korta kaitseks valverühma meie piduruumi. Olf jooksmist ja telefoneerimist enne kui ruumid sõdureist vabaks saime ja mardiõhtu võis alata.

Murruna tuli rahvast kokku. Meeleolu oli pinev ja ärev. Räägiti juba päris avalikult okupatsioonivägede lahkumisest. Õhtu naelaks said küpleed, „lahkuvatele jumalagajätaks“. Nõuti kordamist ja lisa; ja lõpuks hakkas osa publikutki kaasa laulma; mida tavaliselt eestlase tagasihoidlikkuse juures ei juhtu. Meeleolu kõigiti ülev. Meie smateada rikkalik eine-

laud kadus juba kesköö saabudes nagu veiki kuumale kerisele kõigi ta „kangemate“ ja „nõrgemate“ lisandustega. Meie kadunud veteraan Karl Triipus, kes oli tol õhtul ökonoomiks, sattus, oma liig väikeearvilise abilas perega, päris abitusse seisukorda. Kui einelaud ei suutnud tarvitajaskonda küllaldase tempoga teenida, loobus tarvitajaskond ostu-müügi vahekorras ökonoomiga ja igamees võttis ise, mida soovis, ja maksis niipalju kui soovis või jättis ka maksmata, kui see kellelegi meeldis. Kuid tulemused ei olnudki nii halvad kui oli karta — otsad veeti kokku. Üldiselt aga täitis „mardiõhtu“ oma otstarbe hästi. Uue ringreisini oli äraelamine kindlustatud ja reisielukuludekski põhikapital rajatud.

Kui asusime 15. novembril ringreisile, siis tundsi me end juba peremeestena oma kodus, kuigi esialgu veel rongis meie sõidupiletid ja reisilubasid kontrollisid saksa sõdurid. Sellega seoses meenub vahejuhtum, mille peategelasiks olid kolleeg Heino Vaks ja rongi kontrollija saksa sõdur. Vaks keeldus oma reisiluba esitamast, väites, et ta sõidab Eesti pinnal ja et võõrastel pole asja teda kontrollida. Kahekõne muutus üha pinevaks ja kärarikkamaks. Kaasreisijaid kogunes meie ümber, kes nakatusid Vaksi temperamendist, ja pöö oli terve vagunitäis sõitjaid Vaksi poolt tüülosalisteks. Kindlasti poleks see vahejuhtum lõppenud heaga, kui sakslane tunnuks end kindlama jalaga meie pinnal.

Reisilolud tol ajal olid äärmiselt rasked. Paha tihti tuli mitmeid jaamavaheisid sõita rippudes vagunitrepil reisi kohver käe otsas. Ainuke reisi järe võeks määratud rong oöpäeva kohta oli viimse võimaluseni täis küllatud juba algjaamades. Ainulised tulemused aga selle tasuks olid rahuldavad. Osavõtt etendüüst oli väga

Ch. F. Gounod' ooper „FAUST“ Vanemuises

Lavastus - A. Mering, muusikajuht - J. Simm, lavapildid - A. Lepik. Pildil peategelased: Faust (A. Moks) Mefisto (N. Suursööt) ja Margarete (E. Maasik)

elav. Rahvas vajas kogunemise võimalust, nüüd, kus iga päev ja tundki võis tuua endaga kaasa uusi sündmusi, uut ärevust ja lootust. Ja et igasugune rahva kogunemine oli surmanuhtlusega karistatav, siis olid ju meie teatri etendused rahvale just teretulnud üritusiks kogunemise võimalustena. Ja inimesed tulid kaugel maa tagant seltsimajja juba paar tundi ja enamgi enne etenduse algust, et kiiremini teada saada võimalikke uudiseid, et koos arutella, nõu

pidada ja salajasi kavatsusigi teha. Küllastati meidki lava taga, pärides teateid Tallinnast ja rahvajuhtide saatusest.

Nii nihkusime iga etenduse möödudes lähemale iseseisvusele, tehes päeva päeva kõrval teatritööd ja jõudu mööda kaasa aidates maa meeolelu tõstmiseks. Ja reisi lõppedes Tallinna poole tagasi pöördes sõitsime juba täiel aurul vastu vabadusele ja riiklikule iseseisvusele.

Henrik Ibsen eraviisil

Motto: „Mu rahvas, tänan, sa andsid mulle oma parima!...“

Norra vaimne iseseisvumine ja astumine Euroopa areenile toimus ajalisel peaaegu rööbiti meie ärkamisajaga. Nagu meil, nii oli Norragi seekordne renessanss üksikute väimuheeroste teene, kes julgesid oma teed sammuda lõpuni — ühiskonna ja olude kiuste. Selles heitluses seisis esikohal Henrik Ibseni terasest võitlejaatuur. On huvitav jälgida ta võimsaid eraku mõtteid meilgi, kes oleme alles tee alguses maailmakirjanduse poole.

MIS ON KUULSUSE HIND?

„On vale vaade, nagu peaks õnn tingimata olema seoses selle iseäralise, muinasjutulise saatusega, mis langes mulle osaks: saavutada kuulsus ja luua endale nimi paljudes võõrastes maades. Jaa, mina võitsin endale laias maailmas ka sooje, mõistvaid südameid. Kuid sisemine, tõeline õnn ei ole leid ega and. Seda peab hankima hinna eest, mis on küllaltki rõhuv. Lugu on nimelt järgmine: kes on omanud kodukollet paljudel maadel väljas, ei tunne end oma südame põhjas kuskil päriselt kodus — võib-olla isegi oma isamaal mitte.“

(Pidusöögil 20. III 1898 Kristianias — oma 70-da sünnipäeva puhul.)

KÖLBAKS TÄHELE PANNA KRIITIKAST KIBESTUNUD AUTOREIL.

„Kui laialipillatuna seisid mu nooruspäevil rünnakukaaslasted, igaiks eraldi, ilma kokkukuuluvusest, sidemepidajateta. Mõnelgi korral evisin tunde: kui oleksin ära, siis oleks, nagu poleks mind kunagi eksisteerinud — ka mu elutööd mitte. Nüüd on ümber ringi muutunud rahvarikkaks. On ilmunud noori, võidukindlaid jõude. Nemad ei tarvitse luua kitsale ringile. Nad omavad publiku, terve koguduse, kelle poole võib pöörduda oma mõtete ja tundmustega. Leida kiitust või laistust on võrdlemisi ükskõik. Vaid raskeltkuuldavus, osavõtmatuse on kurjast. Seda kogesin mina. Kui üksildane oli toona mu ümber!“

(Sealsamas peetud kõnes.)

MORAALI AUTASUDE SAAJAILE.

„Brandi“ ilmumise järele teatas Björnson Ibsenile, et riigipäev (storthing) talle nüüd arvatavasti määrab seni asjatult palutud luuletaja-stipendiumi. Ibsen vastas nõnda: „Mul on veendumus, et mu uusim teos storthingi põrmugi ei pehmenda, aga Jumal karistagu mind, kui ma sel põhjusel sealt ainustki rida kustutada tahaksin või võiksin, maitsku see neile taskuformaadis hingedele kuidas tahes! Kui ma ei või selles, mida kirjutan, mitte mina ise olla, siis on see tervikuna vale ja vassimine, nagu säärast on meie maal küllalt. Selle tootmiseks ei tarvitse määrata eritasusid.“

(Kirjas 12. IX 1865. — Seekord storthing süiski nõustus.)

NAISE ASENDIST ÜHISKONNAS.

„Naine ei saa iseendale truu olla tänapäeva ühiskonnas... seaduste juures, mis on meeste kirjutatud, ja prokuröride ning kohtunikega, kes otsustavad naiseliku teguviisi üle meeste seisukohalt.“

(Eeltöodes „Nukukodule“.)

KUST OODATA UUSI JUHTE?

„Meie riigiellu, meie rahvaesindusse ja ajakirjandusse peab tulema aadlik element. Ma ei mõtle loomulikult muudugi sünniaadlile ega ka mitte raha omale, ei teaduse aadlile ega geenuste või andekuse omale. Ma mõtlen iseloomu, takte ja meelsuse aadlile. See on ainuke vabastav tegur. Ma loodan selle tulekut kahelt poolt: meie naiste ja tööliste hulgast.“

(Kõnes Trondhjemi töölisile.)

VÕIMALIKUST JA VÕIMATUST.

„Meie juures kõneldakse kohe võimatusest, niipea kui nõuded ületavad igapäevsuse pürid.“

(Eeltöodes „Metspardile“.)

VABADUSEST.

„Vabanemine seisab selles, et muretseda indiviidile õigus enda vabastamiseks.“

(Eeltöodes „Metspardile“.)

„Armas sõber, liberalism on vabaduse tigidaim vaenlane. Absolutismi survele võrsub vaimuvabadus parimini.“

(Kirjas Georg Brandesele 4. IV 1872. a.)

MINEVIK VÕI UTOOPIA?

„Indiviidile ei leidu ainustki mõistustlikku põhjust olla kodanik... Riik peab kaduma! Revolutsiooni puhul teen kaasa. Õnnetada riigimõiste, asetada vabatahtlikkus ja vaimne sugulus liikumise põhilise tegurina aukohale — see oleks vabaduse algus, mis on madagi väärt.“

Ei moraalimõistest ega kunstivormid oma igavest elu. Kui paljudest oleme kohustatud kinni pidama?“

(Kirjas G. Brandesele 17. II 1871. a.)

KAS IBSEN OLII VAID TEESIDE FABRITSEERIIJA —

— nagu meil tihti arvatakse — selles on põhjust kahelda. Igatahes kirjutas ta veel a. 1890 krahv Prozorile:

„Peasjaliselt panin rõhku sellele, et kujutada inimesi, inimlikke meeolusid ja inimsaatusi teatavate maksvate sotsiaalsete olude ja vaadete tagapõhjal.“

V. Kaljumäe

Teatrist ja inimestest...

Nähtuna läbi Marcel Pagnoli prillide

Oleme vist kõik kuidagi halvad, patused. Aga kes ütleb siiski, mis on see pärispatt? Üks hindab asja nii, teine teisiti, õigus on ehk sellel, kes usub ise, mida ta räägib. Aga õiglased? Kas me seda siiski sel korral oleme?!

Marcel Pagnol laseb ilusasti kõnelda vanal, surijal Panisse'il, mis ta õige mõtleb, kui sõbrad seisavad ta surivoodi ümber. Tõsi küll — Pagnol on pisut jumalavallatu, aga me tunneme kõik üht ja meie silmad lähevad ta valusast õiglustest isegi niiskeks — vana Panisse ei valeta.

Kui Panisse pihib jumalasalasele käesusnade järgi, kas ta on elus rääkinud ebatõtt, siis Panisse ütleb, et jah. Ta ei ole saanud teisiti elus läbi, sest kui ta oma poes oleks alati ostjatele tõtt rääkinud, kuhu ta siis oleks jõudnud! Ta poleks saanudki olla kaupmees.

Ons Panisse rikkunud abielu? Hoolimata sellest, et ta sai 50-a. mehena noore naise ühes pojaga, Panisse ütleb, et siingi ta on eksinud. Aga ta on teinud seda vaid selleks, et hoida oma naist puhtana.

Ning kui kõik näivad „ülepääsmatult“ murelikena, et vana sõber Panisse on minemas, pole vanad silmad veel kustunud nägemast, et just surija ümber mängitakse kõige suuremat komöödiat.

Kõik ootavad, et ta läheks, aga tema, vaat', ta paneb kaalule veel clavate kannatuse! Aga üks lohutus jääb vanale elutargale: kõik lähevad kord, tähendab, tulevad järele. Ainult tema võib aga rõomustada, et ta ei tarvitse minna enam nende teiste matustele!

Uskumatu ironia! Aga võrdlematu tõde!

Vana Panisse teab, et ta läheb. Ja kuigi arst annab talle ajapikendust, ta ise teab paremini, kaua see kestab. Midagi tunnetamatut peitub ses, kui hall surija ütleb, et elada on siiski nii ilus. On midagi kordumatut, et inimene võib hingata õhku ning see õhk teeb sees kõik avaramaks.

Nii sooje ja ilusaid lugusid kirjutatakse vähe kui on kirjutanud Marcel Pagnol oma „Teesari“ ning selle eel teised Marseille' lood.

Inimene elab oma elu ja läheb siis mulda, et teistel oleks maa peal enam ruumi, et nad saaksid oma elu ajada jutti, kui see on läinud sassi. Ning see, mis nooruses kõik tehakse, ei tarvitse hiljem olla õige ega õigustatud. Ja vanad? Oi, kui teid kord hakkaks lahkama Pagnoli nuga, milliseid asju tuleks igapäev

ALEKSANDER JUHANI-JOHANSON

Ugalast, märgib märtsis oma lavategevuse 20-dat aastapäeva

küll küljest maha lõigata! Pagnol laseb järele jääda oma kangelastel ilusa inimese. Võib-olla igapäevast seda täiesti järele ei jää — eeldused on siiski aga olemas. Sest kui me kord oleme juba inimesed, siis, kuidas saaks seda enam olematuks teha. Ainult me näime vahest teissugustena, nagu vana Tseesargi arvas, et ta näib vaid liiaks äkilisena. Tööpoolest ta näiski ainult, sest tal oli rinnus ju väga kuldne süda. Aga noh, näis ka teistelegi see teisiti, mis pärast nii sageli elus on vaja maha mängida enne mitu-mitu vaatust, et jõuda õigele arusaamisele.

Marcel Pagnolil ei olegi halbu inimesi. Ning näib tööpoolest, et neid ei ole koguni kuskil. Isegi see Mariuse kompanjon, inimene, kes ei teinud midagi, kes vaid jõi ja põhjendas seda sellega, et ta on laiskusehaige, oli siiski maailmale kasulik. Ilma temata ei oleks Mariuse

W. Shakespeare'i näidend „ROMEO JA JULIA“ Töölisteatris.

Lavastus - A. Särev, lavapildid - H. Tamm. Pildil stseen III v.: Julia (H. Raa) ja Romeo (H. Maldre).

äri läinud nii hästi, sest ta oli kohvikuis ja kõrtsides liikuv reklaamese ja tema sildi all võis nõuda kergemini sisse ka tööraha.

Uhiskond näib tõepoolest sellane, et ta vajab igasugust rämpsu. Vilja väärtust saab hinnata vaid sõnnikust olenevalt. Teiste sõnadega — sõnnikuta ei olegi midagi!

Agaga Pagnol on veelgi inimlikum. Ta näitab küll, et on olemas igasugused inimesed, ta ei ütle aga, et neid peaks liigutama hakama. Otse vastupidi, ta näitab, et kui pisutki halba ära anda vastastikku (nimelt vastastikku, sest igaüks on kellegi suhtes kuidagi halb), siis jääb järele üsna mõistlik seltskond.

Agaga kus, kuidas me kaabime inimese küljest maha selle üleliigse? Seda Pagnol küll ei ütle. Ning ta teebki targasti, kui ta igaühele ei hakka retsepte ette kirjutama, nagu peame seda seedima väga sageli. Pagnol näitab ja selgest on küllalt. Ta ütleb, et rikkus ei tee õnnelikuks, kui pole südames õnne. Kuid ta ei esita reeglit nõnda, et olla maailmaparandaja. Ta on ise terve inimene ja näidates terveid inimesi kogu oma eluga meie mõistame, et igaühe jaoks on oma tõde ja oma õnn.

Pagnoli Tseesareid on meie keskel hirmus palju. Ka Mariusi ning „väikesi Tseesareid“ liigub ringi igal sammul. Et neid kõiki nii läheduses leidub, see ongi, mis kutsub analüü-

sima mõnd mõtet, näitama mõnd ilusasti müllu vajunud pilti.

Kõige meeldiyamaks aga jääb, et kõik need suured Tseesarid kareda ning krobeda koore alt lõpuks ei leia mitte ainult iseend, vaid aitavad ka teistel leida iseend. Vanadus toob elutarkuse, olgugi vahest kibeda hinnaga.

Panisse tahtis surra ja surigi teadmises, et võõras laps jääb ka üle haua tema pojaks. Nii-sugused oleme me ise tihti ka kõik. Me ei taha, et teised saaksid haiget, ka siis, kui meid endid pole enam kogunigi kuulmas ega näemas. Elu tahab vahest teisiti, tahab arutada lahti kõik, mis kuidagi on sattunud umbsõlme. Vist poleks hiljem Panisse'i gi yoinud pahan-dada ta suurmeelsuse juures, et kõik nõnda läks nagu ta just läks. Ta oli saavutanud oma elu jooksul õnne, seda ära võtta ei oleks saanud keegi.

Rõõmud ongi aluseks, et võime teha heategusid. Mis armastus ongi enamat kui ohverdamine selleks, et tunda rõõmu? Ja milleks elamegi? Selleks, et anda end, kannatadagi selle pärast.

Vaadake, ükski kannataja pole õigupoolest elu vihkaja. Väikesed vagatsejad ja virisejad on seda, sest nad pole leidnud väärtuste mõõtmiseks mõõdupuud.

Pagnoli inimesi ei saa unustada!

Arnold Sepp

Alexander Moissi

Surm, mis saabus Alexander Moissile 22. märtsil 1935, aastal Viini sanatooriumis, meenutab väga kadunu lemmikkirjaniku Leo Tolstoi saatust; meenutab ühtlasi veel Eleonore Duse viimseid päevi — selle näitlejatori traagikat, kellele kuulus Moissi sügavaim austus. Sama rahutus, mis kihutas kodust Jasnaja Poljana rauga ja mis ei hajunud enne kui surm Astapovis katkestas kõik rännakud, sama rahutus kihutas ka haige, palavikuhoogetest haaratud Moissi Milanost Viini sõitvale rongile — Viini, kus teda ei oodanud sugugi vähem intensiivne töö kui see, mille ta oli lõpetanud Milanos. Ning sama piitsutatav rändurivaim, mis elas Eleonore Duses, mis kihutas näitlejatori üle ookeani kuni Pittsburgi pansionaadi toani, sama rändamiskirg haaras ka Moissi ja pani ta pidevalt liikuma ühest kohast teise: just viimastel kuudel enne surma külastas ta uksteise järele kõiki Itaalia linnu, ise samal ajal mõeldes austria, hollandi, helveetsia ja tšehhoslovakkia publikule, kes ka teda ootas.

Kui Moissi tundis, et ta enam ei pääse sanatooriumi toast, elas ta kujutluses viimseid tunde ometi näitelaval, milleks talle sai surivoodi. Ta sosistas korduvalt, et ta mängib halvasti iseenda suristseeni. Kui veidi aega enne ta libisemist igavikku saabus paber, mis teda tegi Itaalia kodanikuks, sosistas Moissi beethovenlikult saksa keeles „Liiga hilja!“

Lavainimese surres ei leinata ainult üht kadunut. Surevad paljud, kes on üheväärselt kallid ja hingelähedased. Kes kõik ei puhka koos kalmuvölystikus asetsevas Alexander Moissi tuhas: Hamlet ja „Jedermann“, Odipus ja Danton, Mefisto ja Osvald, Heinrich IV ja Fedja. Keegi ei saa otsustada, missugune neist osadest oli ta parim. Üks osa rahvusvahelisest publikust on veendunud selles, et ta „Jedermann“ oli asendamatu, teised peavad võrratuks ta Hamletit ja kolmandad ning vist ka kõige arvukamad nindavad ületamatuks Fedjat. Siin kõneles kõige selgemini suure kunstniku tundeväljendus ja vaimusügavus, ta inimlikkus, ta armastus elust mahasarutute vastu.

Moissi armastas tõe ja kinnitas alati, et näitleja ei tohi iialgi valetada. Ta kirjutab oma sõbrale Italo Zingarellile: „Näit-

leja, kes valetab, on vaid komödiant; samuti see, kes leiab enda olevat võimalise kõige tegemiseks, on tegelikult mittemidagi-tegev. See ei ole õige kiitus, kui öeldakse näitlejale, et selles ja selles osas polnud sind tundagi, et olid hoopis teisesugusem kui eelmistes osades. Näitleja, kellest nii kõneldakse, mängib ebatöelisel ja ilma tundeta. Ikka peab mängima iseenäst, ikka ainult iseenäst! Oma hingega, selle hinge sügavustega! Ainult siis,

ALEXANDER MOISSI

kui sa ise olid suutnud elada autorisse, suudad sa panna publiku elama iseendasse. Mina olen alati Moissi, olen ma siis rebestatud hingega Hamlet või vaaruv Fedja. Mõlemad nad ärkavad ja elavad minus. Mina mõistan nii vähe kriitikuid, kellest ühed loevad mind „hiilgavaks tunnetežonglööriks“ ja teised „võrratuks tehnikamängijaks“. Sest mina olen ikka ainult mina ise! Ma ei saa iial laval ütelda ega teha seda, mida ma elus ei saaks ütelda ega teha. Kui ma laval peaksin ütleva midagi enese isikule sobimatut ja vastuvõtmatu, siis ma häbenen, nagu häbeneksin seda eluski. Kui tunnen mi-

W. Shakespeare'i näidend „ROMEO JA JULIA” Töölisteris.

Lavastus - A. Särev, lavapildid - H. Tamm. Pildil: Peeter (E. Kivilo), Mercutio (A. Särev) ja Amm (K. Välbe).

dagi säärast sobimatust tekstis, teen ilma pikema mõtlemiseta kopüüri.

Moissit on palju iseloomustatud ja temast on palju kirjutatud. Üks kriitik defineerib teda „sünnilt itaallaseks, kuid läbi imbutud tugevast saksa distsiplineerivast vaimust“. Moissi isiku juures on aga kõik definitsioonid ja iseloomustused ülearused. Tema oli ainult haruldase hingega kunstnik, kes ei sidunud end ühe maaga, ühe rahvaga. Tema kunst oli kõigile, kes armastasid seda kunsti — ja selles peitusk Alexander Moissi edu peasaladus.

Alexander Moissi sündis Triestis 2. aprillil 1879. Ta ema, itaallanna Amalia de Radio, põlvnes kuulsast arsti perekonnast, isa oli albaanlasest kaupmees Konstantin Moissi. Kuueaastaselt lahkus ta sünnilinnast ja järgnes isale Durazzoosse. Triesti tagasi tulles astus ta kooli. 18-aastasena pidi ta lahkuma Triestist, kuna isa oli vahepeal langenud ainelistesse raskustesse. Ta tuli kerjusvaesena Viini, teenis siin ülalpidamist hommikupoolikul itaalia keele tunde andes ning õhtuti — Viini Burgtheatris statistina. Teatriigatsus algas Moissis väga varakult; siis — kui ta poisikesena Itaalia koolides kuulis esmakordselt Novellist, Rossist, Salviniist ja Zagost. Viinis siirduski ta siis lavale.

Läheks liig pikale, kui hakata kirjedama, millist osa mängisid Moissi elus

Kainz, Harden, eriti aga Reinhardt, Viini Burgtheater ja Deutsches Theater Berliinis. 1932. aastal Turinis „Stampale“ intervjuud andes sõnas Moissi, et oma edu eest võlgneb tänu siiski kõige enam saksa lavale. Kui puhkes maailmasõda, oli Moissi alles Albaania passiga. Et rõhutada tänutunnet saksa lava vastu, võttis ta end Saksa alamaks.

Kui Moissi pärast sõda asus elama Itaaliasse, ta, arvestades vahepeal surnud ema palavaimat soovi, valis endale Itaalia esitenduseks Hugo v. Hofmannsthal „Jedermanni“, tõmmates seega siduva niidi kahe rahvuse vaimuilmade vahele. „Jedermann“ läks Itaalias „Leggenda di Ognuno“ nime all ja lavastajaks oli dr. Lothar Wallerstein. Pärast etendust oli Moissi võitnud jälleleitud kodumaa publiku — samuti nagu ta oli pühitsenud võite Saksamaal ja Ameerikas, Venemaal ja Prantsusmaal.

Pärast võidukäiku Milanos 1933. aastal — see oli juulis — jäi Alexander Moissile veel vähe aega. Ainult kaks aastat. Selle aja elas Moissi kahe lava — itaalia ja saksa — vahel. Itaalia lava ta armastas kui oma kodumaa lava ja selle küljes ripus ta oma verega, oma päritoluga. Saksa lava oli teda teinud Moissiks ja sellele lavale ta elas tänutundega. Itaalia ja saksa teatrimuuseumid on Moissile pühendanud võrdset tähelepanu, Viini Burgtheatris on

Moissi mälestused kõrvuti Kainzi, Sonnen-thali ja Charlotte Wolteri mälestustega, Milanos on kostüüm, mida Moissi kandis „Hamleti“ itaalia-esietendusel, asetatud „Scala“ muuseumis klaaskasti — kõrvuti Adelaide Ristori Maria Stuarti kostüümiga ja Tamagnosi ning Patti kostüümidega.

Kui Moissi oli itaallasile mänginud Hofmannsthal, Tolstoid, Shakespeari ja Schnitzlerit, tõusis temas soov mängida „Fausti“. Olemasolev „Fausti“ itaalia-keelne tõlge ei sobinud lavalisele Faustile ja Moissi laskis endale teha uue tõlke. Muide aga Moissi ei olnud nõudlik teksti suhtes. Ta tähendas kord: „Ainult siis, kui teos on sisuliselt nõrk või kui näitleja ei mängi osa küllalt veenvalt, võib katsuda päästa riimiga, rütmiga või mõne muu säärase välise vormiga ning efektiga.“

Samal ajal, mil tõlgiti „Fausti“ lava tarvis itaalia keele, esines Moissi Florensis ja isegi ühes Itaalia filmis. Vahepeal leidis ta ka aega muuks tegevuseks — nimelt tõlkis ta ise kolm Schnitzleri ühevaatuse- list näidendit itaalia keele; neist näiden- deist meeldis Moissile eriti „Roheline ka- kaduu“, mis ka tõlkelt õnnestus kõige pa- remini.

Itaaliakeelses „Faustis“ ei saanud Moissi esineda kunagi. Isegi tõlge jäi lõpetamata. Nora Gregor, kes pidi Itaalias Moissi kõrval mängima Margaretet, õppis sellest poolelijäänud tõlkest ära vaid kaks katkendit, mida ta tarvitas kord koos Albert Bassermanniga, Raol Aslaniga ja Paul Prageriga Alexander Moissi draamas „Vang“.

Kolm aastat tagasi ühe maailma kuulsai- ma näitleja ees langes eesriie lõplikult. Tarvitses ainult kord kuulda Alexander Moissit — pealegi võhivõoras keeles — näha ta tahtetut, vankuvat Fedjat, ning

META LUTS

Estoniast, märgib märtsis oma lavategevuse 10-dat aastapäeva

Alexander Moissi oli jäänud kustumatult mällu. Kõik, mis oli seoses temaga, huvit- as pärast seda. Ja kui siis natuke aega hiljem tuli juba kurb sõnum Viini sana- tooriumist, siis oli tunne, nagu oleks kadu- nud midagi väga ilusat, väga väärtuslikku, väga kallist. Ja seda tundsid vist kõik need arvukad inimesed, kes erinevais riig- es, paljudes teatrisaales samuti kas või ainult üks kord olid näinud ja kuulnud Alexander Moissit.

Järgmises numbris muuseas:

STASYS PILKA (Kaunas) — Leedu teatri minevik ja olevik.

EERO KILPI (Helsingi) — Soome Näitlejate Liit 25-aastane.

PAUL PINNA — Opereti võidukäigust.

ARNOLD VAINO — Matkamuljeid.

FRIEDRICH EGE (Helsingi) — Külaskäik Tallinna teatrisse.

DRAAMATEATRI
NUKUTEATER

G. Helbemäe laste-
näidend

„VARASTATUD UNE-
NÄGU“

Näitejuhid - L. Kal-
met ja V. Alev, lava-
pildid - P. Raudvee

Viimsest etendusest ja eesriidest

Dernjäär ehk viimne etendus

Täna mängitakse näidendit viimset korda. Kui ta sündis maailma — millist askeldamist oli siis lapsukese ümber! Kartlikkusest ja erutusest, mis olid talle pühendatud, põles õhk lausa leekides, kõigil oli palavik, kõik lootsid, kõik tundsid hirmu, pomiseti või karjuti palju nõiavalemeid, et eemale hoida pahu haldjaid ja ligi meelitada häid. Saatuse küsimärgid, mis rippusid vastsündinu kohal, tegid õhkkonna nii rahutult elektriliseks, et kõikide närvid tõmblesid, ja suur oli põnevus, kas arstid, kes pidid otsustama lapse elu või surma üle, raputavad pead loodjoones või horisontaalselt.

See on esietenduse sageli kirjeldatud meeolu. Viimse etenduse, dernjäari, kummaliselt-õudne meeolu on seni vaevalt leidnud kirjeldajat.

Dernjäär kestab, kuigi ei peaks olema kärbitud ühtki teksti sõna, märksa vähem aega kui sama näidendi kõik eelmised etendused. Ta rullub maha tolle salapärase kiirendumisega, mis on omane jõel suudme juures, nagu ihkaks ta väga suubumist unustuse merre. Säärases lõpuspurdis näitlejad annavad suurepäraselt tempot. Ah, kui nad selle oleksid annud esietendusel — siis võib-olla täna ei olekski veel viimset etendust!

Dernjäär maitseb nagu külmaks läinud roog, mida tohiks süüa ainult soojalt. Lavaj ja lava taga ei ole põnevust, pala-

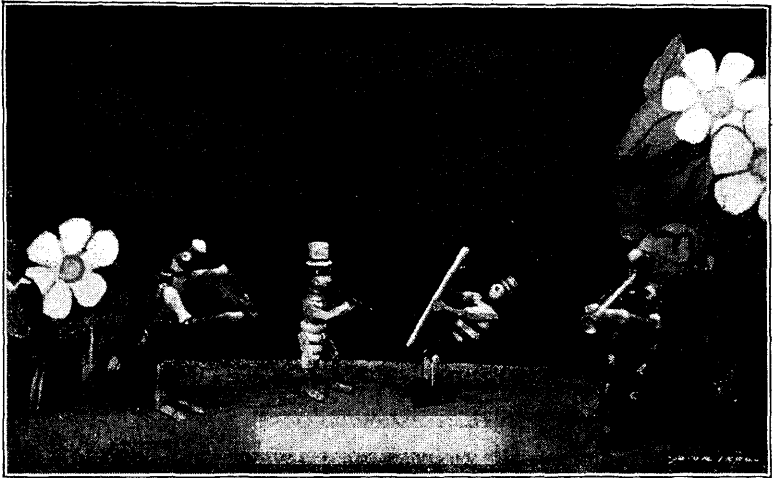
vikku, kartust või lootust. Suur ükskõiksus, mis läbib kõik lääge hallusega, lehvib ümber inimeste ja asjade. Juba ammu on nende inimeste huvi, kes laskisid kujunduda ja tiirelda näidendi maailmal (mis seal ülal jätab jumalaga lava), pöördunud ära sellelt maailmalt ja on pöördunud uue maailma saamise poole, mis homme samas paigas peab end avaldama. Kõik küsimärgid on maha monteeritud, ükski hea või paha haldjas ei hooli dernjäarist, ükski arst — nii palju kui neid ka oli pealt kuulamas näidendi esimesi hingetõmbeid — ei jälgi ta viimseid. Näitlejad, kõneldes viimset korda teksti, hakkavad teda juba unustama. Nende aju nagu pakiks sisse seda kraami, mida nad tänasest peale enam ei vaja ja mis nüüd läheb mälu kolikambrisse. Viimset korda kulissid petavad ette selle metsk, selle toa, ja on, nagu teaksid nad, et see sünnib viimset korda, on nagu ei hooliks nad seepärast ka enam tekitamast illusiooni, et nad tõepoolest on seda, mida nad näivad olevat. Puud — kuigi nad öitseksid — on nagu valmis surema, ja mööbel oleks nagu kohtupristavi poolt aresti alla pandud; etteitleja jõuab dernjäari õhtul oma kudumistööga palju enam edasi kui ükskõik millisel teisel õhtul. Näitlejad, keha ei õhuta ükski auahnus peale selle, et saada võimalikult ruttu valmis, heidavad nalja üksteise ja iseendi kulul; vaatajad, kes üksikute saartena on laiali mööda saali, tunnevad endid olevat

DRAAMATEATRI NUKUTEATER

G. Helbemäe laste-
näidend

„VARASTATUD UNE-
NÄGU“

Näitejuhid - L. Kal-
met ja V. Alev, lava-
pildid - P. Raudvec

sisse veetud, olles võtnud oma priipiletid viimsele etendusele — nad külmetavad tühjas avaruses ega saada neid panna naerma või nutma — ja ainult autorit vapustavad üdini niihästi igal teisel kui

ka viimsel etendusel teose liigutavad kohad, ainult autorit lõbustavad sisima südamepõhjani teose lõbusad kohad. Samal ajal, mil laval toimub ta näidendi matus, loodab tema, narr, ta ülestõusmist.

Eesriie

Eesriide üle (ja probleemide üle, mida see hõlmab) ei kirjutata kaugelki nii palju nagu näiteks uuema näitekirjanduse üle, aga ometi on temas enam teatri sügavat nõidust ja saladust kui selles. Juba üksnes — oletame — küsimus: kas eesriie tuleb üles tõmmata või kõrvale kokku kahmata? annaks põhjust nii mõnesuguseks teoretiseerimiseks.

Ainult inimesed, kel ei ole mingit kunsti-meelt, võivad olla jäiga eesriide poolt, mida liigutatakse üles-alla nagu loodjoo-nes lükkust. Temas on midagi kivistunud bürokraadi ükskõiksusest, kes osavõtmatult täidab oma kohuseid. Ta lõikab optika brutaalselt maha. Kui langeb jäik eesriie, kaovad näitlejad alates peaga. Nende sääred ning jalad jäävad viimseks muljeks, mille vaataja neilt saab. Jäik eesriie, mis kerkib ja langeb loodjoo-nes, on proosaline, toores, külm argipäev.

Seevastu pehme, kõrvale kokkukahmatav eesriie! Ta on unelmaist raske, meelas, soe nagu teater. Milline muusika ta voltide tõmbluses ja languses! Milline variantide rikkus ta mahalisemises ja sulgumises! Ta vajub maha armastuse mantlina, mis kõik kinni katab, surilina, Maaja loorina või aknaeesriidena, mille laseb maha paar, kes enam ei vaja pealtvaatajaid. Kui ta aga üles heljub, siis on nagu sirutaks illusioon oma käsi, et sind vastu võtta. Udu hajub, ja maa-

ilm muutub nähtavaks. Kui vajub jäik eesriie, see tähendab kuiva: läbi! Kui sulgub riie plüüšist, see on õrn jumalaga-jätt.

Kirjanikud, dramaturgid, näitlejad kindlasti ei tunnusta eesriide-probleemi taoliste probleemide tähtsust. Seepärast, et nad on arvamisel, et asi seisab lavas ja selles, mis seal sünnib. Noh, ei saa ju salata, et laval on teatav osa teatritervikus, aga ta ei maksaks siiski teha end nii tähtsaks, nagu oleks ta selle mõistatusrikka jõu keskuseks, mida nimetame teatriks. Kas mängitakse häid või halbu tükke ja kas neid mängitakse hästi või halvasti, see on teise järgu küsimus: teatri igavene, salapärane, kõige õietisem veetlus seisab „teatris“. Aparaadis ja tseremoonias. Erutusnälgaste inimeste koomaleistumises ja üksteise-kõrval-olékus. Nende nähtamatute lõngade surinas, mis tuhandest silmapaarist on tõmmatud teatavasse punkti. Pomina ja vaikuses. Teatripiletis ja kohanäitajas, tulemärgis ja pimenemises, eesriides ja helgiheitjas ning aplodeerimises, etteitlejakastis ja tühjas toolis, kuhu varsti istub orkestri-juht (kui ta juba istub, ei ole see enam nii nõiduslik), ja pillide hüüestamises, selles kõige erutavamas muusikas, mis üldse on olemas.

Alfred Polgar — „Handbüch
des Kritikers“.

Teatrite töomailt

ESTONIA

Hella Vuolijõe komöödia „Juuraku Hulda“ esietendus on ette nähtud 25. märtsil, mil ühtlasi toimub Meta Lutsu 10-aastase lavategevuse tähistamine. Juubilar esineb nimiosas. „Juuraku Hulda“ lavastab Helsingi Rahvateatri direktor, magister Eino Salmelainen; näitejuhi abiliseks on Juhan Tõnopa.

„Omakultuuri-nädala“ puhul (26. III—2. IV) on Estonias sõnalavastuse alal ette nähtud Kitzbergi „Püve talus“ endises näitlejate koosseisus ja „Andres ja Pearu“.

Aprilli lõpul tuleb lavale Dodie Smith'i kevadetujuline ja paljudes maades menukaks osatunud komöödia „Call it a Day“, mida väljaspool Inglismaad on mängitud enamasti „Esimese kevadpäeva“ nime all. Selles näidatakse ühe võrdlemisi arvuka ning korraliku perekonna liikmete sattumist armastuselamuste ebakorralikule kallakule kevadvärskuse mõjul. Üheksas „rütmiliselt“ vahelduva pildis mõõduvad eri tegelaste „seiklused“ väga elavalt, kuni lõpul saavutavad jälle teatava tasakaalu kõik, välja arvatud üks tõsiselt ja õnnetult armunud tütarlaps.

Ooperi alal ei ole sel hooajal ette nähtud suuremat uudist pärast 16. märtsi, mil Flotow' „Martha“ esietendusega tähistatakse Aarne Viisimaa lavategevuse 20-aastast kestvust.

Märtsi lõpuaprilli alul esineb veel Dimitri Smirnof, arvatavasti kas „Padaemandas“ või „Rigolettos“ ning „Romeo ja Julia“. Aprillis külastab Estonia ooperit kas mõni sopran või bariton Läti Riigiooperist.

Oopereti „Rose-Marie“ esietendus on määratud 7. aprillile.

TOOLISTEATER

Töölisteatris tuli uute tükide esietendusi veidi edasi lükata, kuna praegu repertuaaris olevad näidendid on veel täies minekuhoos. Siiski loodab teater hooaja lõpuks anda veel neli uut lavastust. Pärast „Romeo ja Julia“ esietendust algasid proovid E. Tammlaane draamaga „Raudne kodu“, mille lavastab Priit Põldroos. Saatemuusika ja viisid lauludele on teinud noor helilooja Evald Brauer. Kõigi eelduste kohaselt peaks sellest merimeeste näidendist saama huvitav lavateos. Esietendus toimub arvatavasti märtsi lõpul.

Andres Särevil on valmimas dramatiseering A. Mälgu romaanist „Taevalge all“, mis teatavasti käsitleb Sõrvemaa kalurite elu ja kuulub parima Mälgu toodangus. Vististi „Taevalge all“ dramatiseeringust saab teos, mis on vääriline kõrvu seisma „Õitsva merega“. Esietendusele tuleks see aprilli alul A. Särevi lavastusel.

Kolmanda lavastusena on ette nähtud hispaanlaste Munoz Seca ja Perez Fernandezi operetiparoodia „Caramba“.

Mais kavatsetavate teatripäevade puhul tahab teater uue lavastusena välja tuua ühe algupärandi, millise nimelt, pole veel selge.

Õpperühm on annud neli etendust, mängides H. Heijermansi „Lootus õnnistusele“ ja S. Zapolska „Proua Dulski moraali“. Kevadeks annab õpperühm veel ühe etenduse, arvatavasti Dickens'i näidendiga „Kilk koldel“.

Kuni 7. märtsini on Töölisteatri etendusi külastanud 93.000 inimest ja ka tulude poolest võib teater hooajaga rahule jääda.

EESTI DRAAMATEATER

13. veebruaril tuli esietendusele Karel Čapeki „Valge taud“ Ruut Tarmo lavastusel. Kuulus tšehhi jõurikas ja vaimukas tükk võeti arvustuse poolt vastu ülikiitvalt, kusjuures toonitati, et „Valge taud“ on meie teatrite käesoleval hooajal siult parim ja tusedaim tükk. Nagu näidend sisuliselt, nõnda ka lavastus ja mäng näitlejate poolt sai arvustuselt teenitud tunnustuse. Lisaks esietendusele anti Tallinnas „Valge taudiga“ veel kaks etendust, kuna rohkem ei suudetud, sest truppid pidid märtsi esimestel päevadel asuma teiste tükkidega ringreisile.

26. veebruaril tuli esietendusele Viktor Gussevi „Kuulsus“, mis samuti nii siult, lavastuselt kui mängult leidis arvustuse poolt täie tunnustuse. Peale esietenduse Tallinnas: „Kuulsusega“ seekord rohkem etendusi ei antud, kuna trupp tükiga asus ringreisile. Nimetatud ringreis läheb seekord tüki lavastaja Ed. Türgi 30-aastase lavategevuse ja 50 aasta sünnipäeva tähe all.

ENDLA

S. Treadwelli draama

„MAŠINAAL“

Lavastus - E. Lemmiste, lavapil-
did - U. Halla

Kaheksas episood - Seadus

ENDLA

S. Treadwelli draama

„MAŠINAAL“

Lavastus - E. Lemmiste, lavapil-
did - U. Halla

Üheksas episood - Masin

KURESSAARE TEATER

A. Mälgü - A. Särevi dramati-
seering

„ÕITSEV MERI“

Lavastus - R. Kuljus

Taali (S. Sepp) ja Hannes
(T. Maripuu)

Ühel ajal „Kuulsusega“ valmis teatril ka August Mälgu uus rahvakomöödia „Sik u d k a e v u l“, mille autor on kirjutanud Eesti Draamateatrite preemiasüsteemi alusel. Lavastas tüki Tarmo ning ringreisile siirdus teater „Sikkudega“ 3. märtsil. Esietendust ajapuudusel enne ringreisile minekut teater Tallinnas ei saanud anda ning seepärast näeb Tallinna publik tükki esmakordselt alles siis, kui see tuleb maalt tagasi. Nagu näha esimesist etendusist maal, lähevad mõlemad tükid suure hooga igal pool täitele majadele.

Koos „Kuulsusega“ läheb maal paralleelselt ka nukuteatri uus lavastus — G. Helbemaie „Varastatud unenägu“, lastetükk 12 pildis. Lavastajaina on tegutsenud siin Leo Kalmet ja Vold. Alev.

Ühenduses mõlema trupi ringreisile minekuga tulid Tallinnas katkestada ka Noorsooteatri etendused „Väikese lord Fauntleroy'ga“, milles, nagu teada, on seekord kaastegevad tähtsamate osalistena E. Draamateatri kutselised näitlejad. Mõlema trupi ringreisid kestavad kuni 7. aprillini, mille järele siirdutakse Tallinna tagasi, hakates andma siin etendusi.

VANEMUINE

Käesoleva kevadise poolhooaja töö on Vanemuise teatril arenenud tõusvat rada; kõik lavastused on nii arvustuselt kui ka publikult saanud hea või väga hea vastuvõtu osaliseks, samuti on publikut etendustel rohkesti. Eriti on mänkimisvärne Gounod' ooperi „Fausti“ lavastuse õnnestumine, millega, hoolimata Saksa teatri lava kitsikusest ja piiratud tehnilistest võimalustest, hästi toime tuldi. „Faust“ näib olevat ooperilavastuseks, mis on suuteline võistlema (eriti publiku rohkuselt) opereti- ja sõnalavastustega, ning see on Tartus harukordne nähtus.

Järgnevate uuslavastustena anti 15. märtsil D. Kosztolany näidend „Anna Edes“ K. Aluoja lavastusel ja umbes paar nädalat hiljem tuleb lavale Luts-Särevi „Kevade“. Neist oli esimese esietenduspäev kokkulangev Ungari rahvuspühaga, mis puhul teater selle ungari tüki esietenduse eel korraldas väikese päevakohase aktuse.

Teatri siseelus on viimasel ajal hoolsalt jätkatud näitlejate isetegevuse ja teoreetiliste teadmiste edasiarendamist. Selleks on teater järjekindlalt korraldanud õppetööd loengute kaudu, milles peale teatri oma juhtkonna (O. Aloe, K. Aluoja j.t.) järjekindlate ettekannetega väljaspoolt teatrit on esinenud J. Semper, R. Kangro-Pool j. t.

Märkida oleks samuti, et Vanemuise seltsi juhatus ühes teatriveralitsusega valis hiljuti järgneva kolmeks aastaks teatri direktoriks senise direktori O. Aloe. Näitejuhtideks kinnitati edasi kaheaastase lepingu kestusega senised: peanäitejuht K. Aluoja ja näitejuht A. Mering. Samuti jäävad endisteks muusikajuhid teenel. dirig. J. Simm ja Ed. Tubin, liikumisjuhiks I. Urbel.

Ühel ajal teatri tööga kestis kogu talve Vanemuise uue teatrihoone ehitus. Praegu on see juba katuse alla jõudmas ja teater loodab kindlasti, et uut hooaega võiakse alata moodsates ning ajakohastes ruumides.

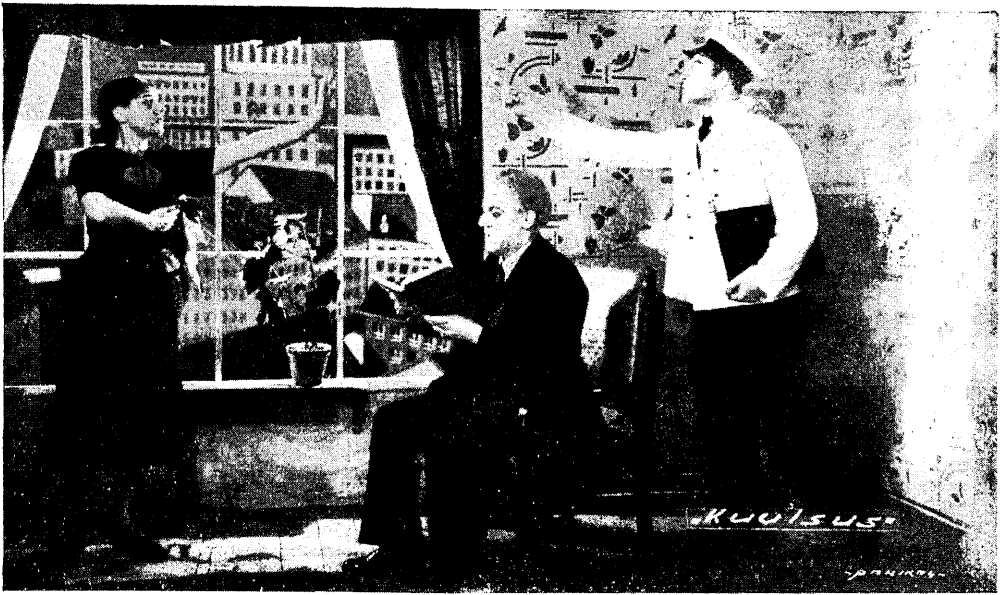
UGALA

Viimaseks uudislavastuseks möödunud kuul oli Tammsaare-Särevi „Andres ja Pearu“, millega tähistati A. H. Tammsaare 60. sünnipäeva. „Andres ja Pearu“ õnnestus lavastuslikust küljest arvustuse ja publiku hindel hästi ning osavõtt kõigist seniseist etendusist on olnud rohke. Edasi püsivad repertuaaris veel „Küpsustunnistus“ ja „Maja sadamas“. Arvatavasti mõlemad lavastused pühitsevad juba käesoleval kuul oma 25. lavastuse juubelit. „Küpsustunnistus“ ja „Maja sadamas“ nõutakse ka mitmele poole maale, kuid teolud on ikka veel raske. Ugala on sel talvel maal saanud külastada ainult teatavaid lähemaid kohti. Kui teolud paranevad, hakkab Ugala pääsma ka kaugemale. Ka „Andres ja Pearu“ on nõutud maale, kusjuures maal asuvad organisatsioonid tahavad selle dramatiseeringu ettekandega koos pühitseda ka Tammsaare austamist. Edasi püsib repertuaaris Hugo Raudsepa „Mees, kelle käes on trumbid“.

Esietendusena on nende ridade ilmudes juba välja toodud V. Werneri „Inimesed ajujääl“. Et sellest tükist osa Ugala lavaperet jääb vabaks, siis õppisid need veel ära Agapetuse „Patuoina“, mis õigemini on küll uuslavastus, sest aastaid tagasi oli see komöödia juba Ugala repertuaaris. „Patuoinas“ on mõeldud kevadiseks kergeks komöödiaks.

19. märtsil tähistas Viljandis oma lavategevuse 20. juubeliaastat Aleksander Johanson.

Aleksander Johansonil lavategevuse raadius ulatab märksa kaugemale Viljandist, kuid start ning praegune juubelipäev langevad siiski juubilari kodulinna. On ju Aleksan-

V. Gussevi näidend „KUULSUS” Eesti Draamateatris
Lavastus - Ed. Türk, lavapildid - P. Raudvee. Pildil stseen II v.

der Johanson viljandlane ja alustas juba poisikesena oma kauni kutse okkalist rada siit. Vahepeal ta siirdus küll Estoniasse, pöördus aga siiski uuesti tagasi provintsi, kus temast nüüd on saanud Ugala innukaim ja väsimatuim tööjõud.

Taastulnuna Ugala lavale Aleksander Johanson alustas vaikse tagasihoidlikkusega. Kuid praegu on ta Viljandi teatrile kohusetruuks ning tööaks ansambli liikmeks, kellele vaadatakse publiku hulgast kui ühele kandvamale jõule ning keda armastatakse kaasnäitlejate poolt kui sõbralikku kolleegi ning hinnatakse kui rikkalike kogemustega lavategelast.

Oma juubelit märgib Johanson Werneri näidendiga „Inimesed ajujäläl“, kus ta esineb prof. Juneki osas.

Kõik need ringkonnad, kes on Viljandis vähem või rohkem koondunud teatri ümber, soovivad Aleksander Johansonile ta juubelipäeval üksmeelselt kõige paremat.

NARVA TEATER

Möödunud kuu lõpul anti uudislavastusena W. Werneri „Inimesed ajujäläl“. See tugev ajanäidend K. Viljuri lavastusel, kes ise mängis prof. Juneki osa, leidis sulava ansambli mängu tõttu hea kontakti publikuga ja teenis ka arvustuse tunnustuse. Narva teater kavatses nimetatud näidendiga minna pärast Draamateatrit ringreisile.

Hooaja lõpu repertuaaris seisavad: H. Raudsepa „Mees, kelle käes on trumbid“ ja A. Sepa „Maja sadamas“.

KANNEL

Veebruaris suutis Kannel uutest tükkidest lavale tuua vaid vanameister Kitzbergi draama „Tuulte pöörises“, mille esietendus oli Vabariigi aastapäeva õhtul. Lavastus ja näitlejate mäng oli kõigiti kordaminev. Kuna Kitzbergi tükid on rahvale lähedased, kujuneb „Tuulte pöörises“ kevadhooajal menukas lavastus. Näidendiga minnakse ka maale ringreisile, kus naljamängude sekka publik nõuab tõsise innuga dramaatilisemaid palasid.

Juba detsembrist saadik püsis repertuaaris ja läheb erakordse eduga L. Fodori komöödia „Küpsustunnistus“, olles Kandle menukaimaks tükiks 1937/38. a. hooajal. Märtsi algul algas Kannel ringreise maale. Veebruaris külastati „Küpsustunnistusega“ Petserit.

A. Mälgu komöödia „SIKUD KAEVUL“ Eesti Draamateatris
Näitejuht - R. Tarmo, lavapildid - P. Raudvee. Pildil stseen I v.

ENDLA

Veebruari teisel poolel oli lühikese vaheaja järele kaks esietendust: S. Treadwell'i draama „Mašinaal“, millega tähistas oma 10-a. lavategevust Ross Teder, ja juudi kirjaniku Scholem Asch'i draama „Dr. Silber“. „Mašinaali“ lavastas E. Lemmiste, kuna „Dr. Silber“ lavastati Paul Sepp'a režii järgi.

Kohe pärast „Dr. Silber“ esietendust sõitis näitejuht E. Lemmiste kolmeks nädalaks Poolasse ja Tšehhoslovakkiasse õppereisile.

Enne jõulu anti suures enamuses kergesisulisemat repertuaari, millest ongi tingitud kahe tõsisema asja toomine lavale.

Praegu käivad proovid soomlase M. Valtari „Distsiplineerimatu sugupõlv ega“, mille esietendus on ette nähtud märtsi teisel poolel. Lavastajaks on V. Laason.

Teoolude paranedes muutub intensiivsemaks ka Endla teatri tegevus maal. Töökavas on terve rida võõrusetendusi.

Veebruari algul toimus Endlas muuseumis asjaajaja vahetus. A. Jürise lahkumise tõttu teisele teenistuskohale tuli Endlasse uueks asjaajajaks Boris Kangro.

VALGA TEATER

Püsiva ja ennastsalgava töö viljana võimaldus anda hooaja esimesel poolel 5 uut lavastust, millede vastuvõtt publiku poolt osutus üsna heatahtlikuks ja hindavaks. Märkimisväärt on veel asjaolu, et etenduste arvu, võrreldes varemate aastatega, on suudetud aast-aastalt suurendada. Ühelt poolt on siin kaasa aidanud odavahinnaliste rahvaetenduste korraldamine, mis alati on täitnud saali rohkearvulise vaatajaskonnaga. Teiselt poolt on aga selge, et töö, milleni on jõutud Valga teatris, pole tehtud asjata, vaid et teater on suutnud murda tõkke varemalt aastail valitsenud arvamises, nagu poleks Valgale vajagi oma teatrit.

Hooaja II poolel on kavatsus anda umbes niisama palju uuslavastusi. 6. veebruaril oli esietenduseks R. C. Sheriff'i „Teekonna lõpp“, mis esietendusel saadud muljete põhjal osutub hästi valituks. Vastuvõtt publikult oli kõigiti hinnatav.

Peatselt tuleb esietendusele Särev-Lutsu „Vaikne nurgake“, mille esietendus pidi olema juba Vabariigi aastapäeval, kuid mõningail tehnilisil põhjusil tuli edasi lükata. Paralleelselt sellega on ettevalmistusel Blaumani „Rätsepad Sillamatsil“, mille lavale tule-

A. Mälgu komöödia „SIKUD KAEVUL“ Eesti Draamateatris
 Näitejuht - R. Tarmo, lavapildid - P. Raudvee. Pildil: Härra Trall (R. Opsola) ja pr. Lubi (L. Tui)

kut on oodata aprillikuu algul. Kuna teolud on suurel määral tekistanud külaskäiguetenduste korraldamist maal, siis seisab teatril veel ees rida etenduste andmisi maakonnas. Seni on korraldatud külaskäiguetendusi üks ja rohkem kordi Tõrvas, Antslas, Kaagjärves, Sangastes, Tsirgulinna, Soorus. Seni on valitud peamiselt kohad, mis asuvad raudtee piirkonnas. Edaspidi on kavatsus külastada ka Võru, pealeselle uute kohtadena Kuigatsit ja Harglat.

KURESSAARE TEATER

Veebruarikuu uuslavastuseks oli Aug. Mälgu „Õitsev meri“. Seda rannarahva, peamiselt saarlaste, igapäevase elu muresid ja rõõme käsitlevat teost oskasid näitlejad tõlgitseda hästi. Seni antud etendused on läinud täiele saalile ja on leidnud sooja vastuvõtu.

Uue sõnalavastusena tuleb esietendusele 19. märtsil Lutsu-Särevi „Kevade“. „Kevadega“ on kavatsus anda rida võõrusetendusi hooaja lõpuni. Võõrusetenduste andmisega (iga pühapäev) on algus tehtud. — 6. märtsil on Tiirimetsas „Mehe küljeluu“, 13. märtsil Pärssamaal „Õitsev meri“.

Hooaja viimseks muusikalavastuseks tuleb L. Falli operett „Lõbus talupoeg“.

Loetut — nähtut — kuuldut

MY. Ben-Gavriel jutustab heatujuliselt sellest, kuidas ta käinud Ammāni teatris. Ammān on Transjordaania pealinn. Püsse kaasa ei võetud, sest Ben-Gavrieli saatja vandus oma poja habeme juures, et „saal all on kõik rahulik“. Pärast sai Ben-Gavriel teada, et see poeg oli täpselt kolm kuuld vana. Niisiis mändi teatri poole mööda tänavat, mida elustasid saakalisarnane koer, kaks toredasti relvastatud ratsapolitseinikku ja magav melonimüüja. Viimaks jõuti teatri ette, mis, täpsemalt öeldud, oli teatrisaaliga kohvik. Saali viiva trepi viimisel astmel seisis mees, kes püüdis müüa päismeid. Tema kõrval seisis kaks kantsikuga politseinikku, kes veetsid aega kohvijoomisega ja sellega, et nad neile sümpaatlikke inimesi vabastasid sisseminekumaksust, teisi aga, kes neile nähtavasti ei olnud sümpaatlikud, üldse sisse ei lasknud. Kui kõrge õieti oli sisseminekumaks, selle kohta jutustaja selgusele ei jõudnud. Ta näis olevat väga kõrkuv, millest aga need kõikumised olenesid, kas saali-pääsedahtija paremast või halvemast riietusest, peaväti värvist, lihtsamast või keerulisemast relvastusest, seda ei saadud teada.

Kaunis suures saalis oli ka rōdu. Saalis oli pinke, lauakesi ja peajaselisel madalaid araabia taburette. Õhkkond ei olnud just väga rōõmustav, sest paarsada sigaretti ja vesipiipu, mis korraga hōõgus, oleks võib-olla annud päris meeldiva segu tüübilise beduiini lehaga, mis koosneb naha, hobuste, lambajuustu ja põletatud kaamelisõnniku lõhnast, kui peale selle ei oleks põlenud veel mitu petrooleumilampi ja kui suurem jagu saalisistujaid ei oleks — nähtavasti alles hiljuti — osa võtnud küüslauguorgiaist. Igatahes paljukiidetud araabia kaunistlõhnadest ei olnud sün midagi märgata, mis aga kedagi ei takistanud end tundmast hästi.

Publikust oli viis- kuni kuuskümmend protsenti sõjaväemundris. Raskesti relvastatud beduiinid istusid nii süngete nägudega nagu oleksid nad alles hiljuti vallutanud selle teatri. Naisi — peale mõne kergemeelsete elukommetega „daami“ — saalis müidugi ei olnud.

Laval sündis nüüd järgmist (samal ajal, kui suurem osa publikut mängis kaarte või trikk-trakki): kolm suurepärase kestvuslokkidega muusikameest — kas greek-lased või armeenlased — istus lava paremas nurgas oleva lauakese taha. Siis ilmus kolm daami, kes publikust ei teinud väljagi ja istus kolme veel väiksema laua taha, mis olid lava tagapõhjas. Tasa, pidulikult ja sõna lausumata. Ükski lihas nende näos ei liikunud. Ainult siis, kui nad lähendasid suule klaasi mingi imeliku õllega, ilmnes midagi huvi taolist. Rohkem daamid ei teinudki järgmise poole tunni jooksul, laskmata end eksitada muusikaristade läbi, mis näidis võistlevat mõjulepääsu eesõiguse pärast. Neid daame iseloomustas otse kohutav veetlevuse puudus, hoolimata väga puudulikust riietusest. Mõlemad äärmised daamid kaalusid kokku kindlasti üle saja kahekümne kilo. Kolmas, hapendblond, teistest veidi noorem, aga ainult väga vähe kõhnem, näis olevat õhtu primadonna.

Viimaks muusikamehed lepivad kokku pala suhtes, mida neil tuleks mängida. Ja nüüd astub tegevusse keskmise daam. Ta tõuseb, tuleb laudade ette ja liigub surmkuurva näoga mööda lava äärt edasi-tagasi, umbes nii nagu kõhuvaluga hobune. Muusika takt jätab teda külmaks. Vahetevahel ta peatub, vaatab ükskõikselt, ühtki näoilhast liigutamata, õhku, viskab äkilise metsikusega rinnad süva-sinna ja tõmbab kõhu sisse. Siis ta otsustavalt pöördub ümber ja püüab midagi sarnast teha ka keha tagumise poolega. Viimaks asi läheb muusikuile igavaks. Nagu kokkuräägitult nad lõpetavad keset takti, ja tantsija liikumine — milleski selle sarnases asi nähtavasti seisab — jääb õhku rippuma. See ei eksita teda aga sugugi: ta püüab end julgustada, pöritades kastanjette, siis ta aga pöördub ümber ja läheb muusikameeste juure, et nendega kaunis valjusti juttu ajada. Mingisuguse preili või proua Hadidje kohta, keda mauid ei tuntu. Seda on nähtavasti oodanud vasem äärmine daam. Ta liikkab end äkki avalduva, aga süiski taltsutatud metsikusega ettepoole ja püüab laulda araabia löökpala, mis läbi tal avaneb võimalus näidata kuld kroone oma suus. Ta laul sarnleb raugaks muutuva saakali imisemisele. Nelisada meest võib tunnistada, et Ben-Gavriel ainult vähe liialdab. Viimati astub tegevusse jälle blond daam, püüdes sisse piirata vasemat äärmist.

Samal ajal, kui see sünnib laval, lendab läbi saali mundrimees, keda on tõuganud kaunis tugev käsi. Arvamiste lahkumine kahe sõduri vahel vaatesaalis. Ben-Gavriel stenografeerib järgmised repliigid:

„Su isa oli aumees, sina aga, oo mu lemmik, oled koerapoeg.“

Vastus: „Sinu isa olgu neetud, oo mu õpetaja, ja sinu isa isa ning selle ema!“

Vastus: „Sinu maja põlegu maha ja su hobune jäägu jalutuks!“

Vastus: „Sinu usk olgu neetud, oo minu kaitsja!“

Süs tülitsejad suudlevad teineteist, ja on, nagu ei oleks midagi olnud.

Üks beduüin ulatab laval olesklevale blondiinile mõõga otsas mäindi. Esimest korda läbib ta seda käsnaatolist keha inimlik liigutus, ja varsti on laval kõigest kaks „aktrissi“.

Ben-Gavriel on arvamisel, et ei maksa ära oodata, kuni kaob viimne näitleja, ja eelistab ise lahkuda. Onne ja õnnistust Ammāni teatrile!

✱

Veebruari viimaseil päevil tuli Budapesti Naljamänguteatris esiettekandele ungari tuntud näitekirjaniku Alexander Hunyady uusim naljamäng „Bors István“. Eesrüde esimest korda kerkides on István Bors vaene tallipoiss, tööga ülekoormatud, tuimunud, erilise elamislustiga. Aga juba esimese vaatuse esimeses pildis ta saab rikkaks meheks, suurte esmajärguliste põldude, lossi ja puuritusevabriku omanikuks. Ta isa, kelle väljaspool abielu sündinud laps ta on, kes ei ole kunagi temast hoolinud, kes on lasknud ta emal surra hüübis ja vaesusse, pärandab kogu oma varanduse tallipoisile. Omaene venna, pajuiloleva ministeeriuminõuniku, kel on naine ja kolm tüdruku, ta jätab kõigest ilma.

Need on õnnelikult valitud, dramaatiliselt põnevad eeldused, milledest lähtub Hunyady noorim lavateos. Sellest ekspositsioonist tuleneb kaks probleemi. Kuidas suur rikkus mõjutab kolmekümneaastast poissi, kas ta tõstab teda kõrgemale või rikub ta ära? Ja kuidas kujuneb vahetult talupoegliku sissetungija ja kerjuseiks muutunud paremasse seltskonda kuuluvate sugulaste vahel? Mõlemale küsimusele Hunyady armastusväärne and vastab omamoodi. Mõni ideoloog hakkaks laialt kasutama peeni muutusi äkki rikkaks saanud poisi meele- ja tundmustemaailmas. Või ta tarvitaks endise vaese ja nüüdse rikka sotsiaalse meelsuse antiteesi efektikindlaiks repliigeks. Õnneks Hunyady ei ole ideoloog, vaid armastusväärne inimene, kes targasti tunneb ja soojalt mõtleb. Suurmaoamanik István Borsil käivad küll vahetevahel sotsiaalsed tüjed peale, nad ei tungi aga kuigi sügavale. Ja läbikäimises oma sugulastega ta osutub ikka abivalmis, kaastundlikuks poisiks, nii-öelda vankuma löönud maja heaks väimuks. Hea väimu kohta ta on küll veidi tahumatu, harimatu, saamatu, aga küllap ta kolm ilusat onutüdruku — Ilona, Margit, Katica — teda kasvatavad, teevad talle selgeks, kuidas ta peab rüetuma, kuidas käituma jne. Ja vastutasuks kusiinide väevatasu eest István abiellub ühega neist. Eks ole? See oleks ju sugugi mitte keerulise sõlme loomulikum lahendus.

Ag Hunyady teeb väikese gramassi ja ütleb: „Ah, te tahate iga hinna eest saada toorest, kulunud happy endi? Noh, küll ma teile mängin vingerpussi!“ István ei või valida. Ta armastab kõiki kolme, ja kõik kolm on temasse armunud. Agu kõigi kolmega ta ometi abielluda ei saa. Isegi kui ta oleks paša, tal oleks raskusi moodsal Türgimaal. Noh, aga Ungaris? Võimatu! Ta surub kõik kolm tüdruku vennaliku armastusega vastu oma laia rinda ja õhkab: „Ah, te mu lillekesed!“ Eesrüde.

Hunyady tegelased tegutsevad ja kõnelevad nagu elavad inimesed, ütleb Karl Sebestyen oma arvustuses, mitte nagu väljatargutatud marionetid. Kui nad on väimukad, siis ei sinni see mitte selleks, et dialoogi elustada ja efektselt teha, vaid ainult seepärast, et olukord hetkel nõuab väimukat ütlust.

✱

Jacques Deval, meil Estonias suure menuga mängitud „Preili“, „Tovarišči“ ja nii mõnegi teise menuka näidendi autor, on nüüd „Preilile“ lasknud järgneda „Kammernetsi“. On huvitat, et selle teose maailmaesietendus ei toimunud Pariisis, vaid Viinis, ja nimelt mõni nädal tagasi Theater in der Josefstadt'is prof. Kalbeck'i lavastusel. Peaosi mängisid kaks näitlejat, keda meie laiemgi publik tunneb filmist — Lily Darvas ja Hans Jaray.

Selleski Devali uues komöödias tuleb autorit uskuda suuremal määral kui see õieti võimalik on.

Väike Françoise, kes on õnnelikult abielus rüütliku ja rikka herra Ericuga, astub oma mehe kõrval viimase ameerika kodumaa pinnale, et siin teada saada, et mister Eric ei ole sugugi enam rikkas, kuna ta isa seisab pankroti lävel. Eric, kes Françoise'iga on salaja abiellunud, ei tundu enam rüütlikunagi, sest isa nõudmisel ta kihlub daamiga, keda ta enne on austanud ja kel on raha. Aga nüüd Françoise

näitab, et ta on säärane romantiline kangelanna nagu neid armastab Deval. Ta ei pilguta silmagi, vaid paneb ette autori poolt valmis pandud kammerneitsi põlle ja hakkab enneolematu eneseohverdamisega päästma näiliselt ebatruu mehe perekonda. Ta päästab isa kindlast enesetapmisest, tütre ööklubist, ta päästab igaihe, kes seda aga soovib, ja küürib ning puhastab kolme teenija eest, ning aegajalt ta võtab isegi oma kammerneitsitoakeses vastu oma noort härra abikaasat. Ta päästab niikaua, kuni saatus ise halastab, nii et vanad võivad jälle saada rikkaks ja noorist õnnelik paar.

Ah, kui see ikka nii oleks. Ainult graatsia, millega Deval, see südameromantik, seob oma etteastete kimpu, takistab vaatajat võtmast seda elumuinasjuttu kui teatrikonstruktsiooni ja tundmust kui sentimentaalsust, kuigi nii see kui teine on vahete vahel hädaohtlikus läheduses. Publik aplodeeris keset mängu peagu veel enam kui vaatuste lõppudel.

*

Viini Akadeemiateatris tuli hiljuti esietendusele itaallase Aldo de Benedetti komöödia „Kolmkümmend sekundit armastust“ (itaaliakeelses originaalis see on küll lihtsalt: „Trenta secondi“). Selles komöödias, mis märtsi alul tuli esietendusele ka Rooma Eliseo-teatris, on üks majajäsa, kes türanniseerib kogu oma perekonda. See on errulastud kindral, kes muud ei oskagi kui ainult käske jagada. Ta näine on hoolas perenaine, kelle peamiseks mureks on tolmupühkimine. Poeg on kutseinimene ja tuhvialune, kellele on määratud saada petetud oma ilusa naise poolt. Tütar klatšib meeleldi, ei ole ise üls ega sallii oma vennanaist. Tema klatš panebki tegevuse käima. Ta kinnitab, et ta on näinud oma vennanaist sõitmas võõra noormehega autos. Kogu perekond on püha viha täis. Kindral käseb: tütar tuleb vastutusele võtta. Tütar tunnustab üles: võõras mees on ta autosõidu-õpetaja, kelle juures ta on salaja õppinud autojuhtimist. Ta annab kohe tõendusid oma oskuse kohta, sõidab autoga ühe kaupluse aknast sisse ja ühele noorele mehele otsa. Mitte just palju kannatada saanu advokaat nõuab 150 000 liiri kahjutasu. Auto alla jäänu jutuaajamisest noore naisega me saame teada, et ta 150 000-de liiri asemel lepiks ka ühe suudlusega, mis aga ei tohi vähem kesta kui 30 sekundit, sest ta armastab noort naist juba ammu ega ole sugugi juhulikult seisnud ta maja ees. Sellest tuleneb terve rida lõbusaid, aga ka satiirilisi stseene. Perekond — kõlbeline isa, armastusrikas mees jne. — reedab raha pärast moraali, nõustudes vahetuskaubaga. Noor näine on vihane seepärast, et tema suudlust võetakse kui üriobjekti. Ta korraldab asja nii, et suudlus antakse kogu perekonna juuresolekul, puht-ürimehelikult. Aga armunud noormees on kaval küllalt, et end vabastada silmusest, ja saab viimati suudluse nelja silma all, täh. armastus-suudluse.

*

Teatri eelmises numbris kirjutasime sellest, millise menuga praegu välismaail mängitakse Shakespeare'i „Julius Caesarit“. Mõni päev tagasi tuli see vägev näidend esietendusele ka Viini Burgtheater'is, kusjuures nimiosa mängis Werner Krauss, kes seda osa ennegi on etendanud samas teatris. Marcus Antonius mängis Raoul Arlan. Eriti pandi rõhku ka massistseenidele, millel oli tegev kakssada statisti. Arvustuse seisukohavõtte nende ridade trükkimiseku ajal veel ei olnud.

Ei teeks viga veidi peatuda „Julius Caesarit“ selle lavastuse juures, mis praegu nähtavasti kogu maailma lavastusist läheb suurima menuga. See on see, mis läheb New Yorgi Mercury-teatris. Seal mängitakse Shakespeare'i Caesaridraamat juba kuid väljamüüdnud saalidele, sealjuures ilma dekoratsioonideta ja niiüldisaja rüetuses.

„Julius Caesar“ on Mercury-teatri esimene lavastus. Selle teatri on asutanud „kaks noort, aga kogenud meest“, Orson Welles ja Houseman. Mister Welles on kõigest 22 aastat vana, aga ta on juba mitu aastat töötanud näitlejana Chicagos, Dublinis, New Yorgis ja teistes linnades. Kolm aastat tagasi ta üratas tähelepanu Tšyaltina „Romeos ja Julias“. Ühes Housemaniga ta tõi lavale „neegrite Macbethi“, missugusest väga omapärasest lavastusest omal ajal kirjutasime „Teatriski“.

„Neegrite Macbeth“ läks teatavasti WPA-teatri tähe all. Kui see suur organisatsioon ei oleks annud ülalnimetatud noormeeste võimalusi eksperimenteerimiseks, nad ei oleks võib-olla kunagi julgenud midagi iseseisvat ette võtta. Praegu aga on nende „Caesar“, nagu ütleb „New York Times'i“ teatriarvustaja Brooks Atkinson, „käesoleva hooaja kõige erutavam draamalavastus New Yorgis“.

Shakespeare'i võib lavastada mitmet moodi ja ka mitmesuguste kuludega. „Antonius ja Kleopatra“ Tallulah Bankheadiga egiptuse kuninganna osas läks oma toredade dekoratsioonidega ja kostüümidega maksma 375.000 eesti krooni. „Julius Caesaris“ täitsid „lavapiltide“ aset mõned podiumid, kostüümideks oli tänapäeva tänavarietus, ja see

oli peale valgustuse ka kõik. Lavastuse kulu oli 22.500 krooni, mis New Yorgi oludes on naeruväärsest väike summa (teatri üür ja palgad on sisse arvatud).

Mercury-teatris „Julius Caesarist“ on saanud diktaatorluse ja pööblivalitsuse tragöödia. Rooma diktaator, mingisse erapoolestusse fašistlikku mundrisse rüetatud Julius Caesar, muutub Mussoliniks. Brutuse ja Cassiuse türannia vastu sihitud vandenõu tundub täitsa aktuaalsena, ja varjus marssivate jalgade trampimine on selleks lauluks, mida maailmas praegu nii mõnelgi pool võib kuulda. Olgugi et kostüümid on moodsad, „Julius Caesar“ jääb looks idealistist, kes teomehena „kukub läbi“, kuna ta ei ole tarvilisel määral tsüüniline ja südametunnistusetu. Brutusele, Caesari tapjale, südame-tunnistus ei luba kasutada tüüel määral seda võimu, mis läheb üle temale pärast Caesari surma, ja Antoniuse poolt ta vastu üles ässitatud pöobel hävitab ta. Kõik see mõjub moodsais kostüümes tüüel määral aktuaalsena.

Orson Welles, selle „Julius Caesari“ spiritus rector, hakkas näitlema kuueteistkümmendaastasel. Siis ta näis vähemalt kahekümnevie-aastasena, mehed aga, keda ta alguses pidi kehastama, olid vähemalt viiskümend aastat vanad.

Welles on rahutu noormees. Oma kuuendast kuueteistkümnenda eluaastani ta ründas ühes isaga mööda idamaid, tuli siis Ameerikasse, läks sealt Iirimaale, kus mängis ühes Dublini teatris näikaua, kuni talle öeldi, et tematagi on Ühendatud Kuningriikides küllalt ameerika näitlejaid. Ta sõitis tagasi New Yorki, kus ta esialgu tööd ei leidnud. See vihastas teda nii, et ta siirdus Aafrikasse, kus ta kirjutas raamatu sellest, kuidas tuleb lavastada „Veneetsia kaupmees“, „Nagu soovite“ ja „Julius Caesar“, jälle tagasi Ameerikasse, kus tulid ta esimesed menud, milledest suurimaks osutus „Julius Caesar“.

Orson Welles võtab Shakespeare'i nimetatud näidendit kui demokraatia kaitset ja hoiatust demokraatiale, nähtuna Brutuse kaudu. Brutus, nagu temast saab aru Orson Welles ja nagu ta teda mängibki, on maailma segadusest veidi kohkunud liberaal, suur mees liberalismi kõigi vooruste ja vigadega. Aga Caesari on kahtlemata suur mees, ja teda mängitaksegi nii, kuigi lavastus on „Caesari-vastane“. Tragöödia aga seisab selles, et Brutus liig hilja ärkab selle hüdaohu arusaamisele, mis peitub „tsesarismis“.

Orson Welles kavatses edaspidigi lavastada ainult klassilisi näidendeid, kusjuures ta ei mõtlegi nende mõtet käända hoopis teissuguseks, nagu seda on teinud näit. nõukogude teater „Hamletiga“.

+

Üheksa päeva viibis Tallinnas meie pealinna teatrieluga tutvumise eesmärgiga saksa ajakirjanik Friedrich Ege, paljude välislehtede ja -ajakirjade kaastöeline. Mäletatavasti Ege omal ajal kirjutas suure vaimustuse ja arusaamisega meie kuuest niskamäelasest, kes käisid Helsingis gasteerumas, samuti meie balletist selle külas-käiguenduste puhul Soome pealinnas. Ege ei ole harilik ajakirjanik, vaid on ise ka teatrinimene, olles tegev olnud näitejuhina ja dramaturgina Stuttgartis ja teistes saksa linnades. Peale saksa teatri ta tunneb hästi ka rootsi teatrit (on kaks aastat elanud Stockholmis) ja ka soome teatrit — juba kaks aastat on ta alaliseks asupaigaks Helsingi. Eestis käis Ege esimest korda ja meie teatrielu meeldis talle sel määral, et ta edaspidigi tahab aeg-ajalt külastada Tallinna ja — kui see vähegi võimalik — ka teisi linnu. Tüit kujutlust meie pealinna teatrielust Ege seekord veel ei saanud, kuna Draamateater oli ringreisil. Siiski Ege nägi Estonias ja Töölisteatris kokku üheksa lavastust ja sõlmis ka tutvust terve rea meie teatrinimestega.

+

Varssavi ooperis on nüüd mängukavast võetud näidend, mille pealkirjaks oli „Istunimstreik“. Seda näidendit mängiti õige kaua aega, ainult ilma publikuta. Seda nimelt ei lastud ooperihoonesse, kuigi ta kahtlemata seal oleks suure huviga ringi vaadanud, ja mitte ainult lavale, vaid ka loožidesse ja garderoobidesse. Kõigis neis kohtades olid endid nimelt koduselt sisse seadnud kõik ooperitegelased, nii kunstilised kui ka tehnilised. Need tegelased olid nõudnud palgalisa ja kuna direksioon neile ei tulnud vastu, nad otsustasid ooperimajas mitte enne lahkuda kui neid rahuldatakse. Nüüsis lava ja vaatesaal muudeti suureks massikorteriks. Muidugi ei unustatud häid kombeid ja mehed ning naised olid üksteisest eraldatud — magamisaajaks muidugi. Ruumi oli küllalt, nii et ei olnud tarvis kedagi paigutada etteütlejakasti. Teatrimajas korraldati ühisköök, kusjuures osutus, et kangelastenor ja primadonna võiksid oma leiba väga hästi teenida ka kokkadena.

Nüüd on sellele romantilisele olukorrale tulnud lõpp, sest direksioon on lubanud streikijate nõudmistele vastu tulla, kuigi see talle üle jõu käivat.

Leedu Draamateatri teenetemärgid eesti teatritegelasile

Eesti Vabariigi 20-da aastapäeva puhul anti Estonia teatri direktorile Paul Olakile, sama teatri näitekunstnikule Paul Pinnale, Ants Lauterile ja Juhan Tõnopale ning ajakirja „Teatri“ toimetajale Eduard Reiningile Leedu Draamateatri poolt teenetemärgid.

Teenetemärgi-saajad aktsepteerisid teenetemärkide vastuvõtmist järgmise kirjaga:

„Allakirjutajad eesti teatritegelased, kellele on annetatud Leedu Draamateatri teenetemärgid, paluvad Teenetemärgi Nõukogu vastu võtta austav tervitus ja tänu meie Leedu teatri poolt ootamatult osaks saanud tähelepanu ja austuse eest, mida me vastu võtame kui meie kaudu kogu eesti teatritegelasile osutatud sõprusavaldust ja tunnustust eesti teatrikunstile. Loodame, et leedu ja eesti teatritegelaste sõbraliikud suhted veelgi süvenevad ja tihenevad.

Elagu Leedu Dramateater ja leedu teatritegelased!“

Tallinn, märtsis 1938. a.

Toimetuselt

1.

Järgmine „TEATER“ ilmub kevadepühade numbrina suurendatud kaustas pühadekohase sisuga 14. aprillil s. a. Kaastöö sellesse numbrisse tuleb saata toimetusele hiljemalt 2. aprilliks s. a. Kuna trikikoda on pühade eel tööga väga koormatud, palutakse kaastöö ja eriti fotode saatmiseга mitte hiline da!

2.

Seoses maikuu lõpul vabariigi 20-da aastapäeva märkimiseks korraldatavate teatripidustustega ilmub ajakirja „TEATRI“ mainumber (nr. 5) maikuu lõpul erakordselt suurendatud kaustas (100-lhk. raamatuna), sisaldades valitud kirjutusi ja pilte teemal: „Kakskümmend aastat iseseisvusaegset eesti teatrit 1918—1938. a.“, andes põhjaliku ülevaate sõnas ja pildis eesti teatrikultuuri arengust ja selle sihtjoontest. Kaastöö selle numbri jaoks tuleb saata toimetusele hiljemalt 1. maiks s. a.

SISU: A. SIKEMÆ — Näitejuhi osa teatrikunstis ● J. KANGUR — Ansambelteater ● E. UULI — Pieteedist ja stagnatsioonist meie muusikaelus ● R. KANGRO-POOL — Eduard Türk 50-aastane ● A. SUNNE — Meeleolulisi mälestusi 1917/18. a. ● Henrik Ibsen eraviisil ● V. KALJUMÆ — Teatrist ja inimestest ● A. SEPP — Alexander Moissi ● A. POLGAR — Viimsest etendusest ja eesriidest ● Teatrite töömailt ● Loetut — nähtut — kuuldut ● Leedu Draamateatri teenetemärgid eesti teatritegelasile ● Toimetuselt ●

KAANEL: Paul Liivaku puulõige — Eduard Türk

Materjalide kasutamine allikat nimetamata on keeldud.

Lavakunsti ja -kirjanduse ajakiri „TEATER“ — V aastakäik
TOIMETUS: O. Aloe, L. Kalmet, H. Kompus, V. Mettus, P. Põldroos, L. Soonberg
VÄLJAANDJA: Eesti Näitlejate Liit ● **VASTUTAV TOIMETAJA:** Ed. Reining

Ilmub üks kord kuus, välja arvatud juuni, juuli ja august
Toimetuse aadress: Tallinn, Vabadusväljak 7—3 ● Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutused (arve nr. 434) ja teatribürood ● Üksiknumber 35 senti, aastakäik kr. 2.—, välismaale kr. 3.—
Tegevtoimetaja kõnetunnid samas iga päev 10—1

Ilmunud 17. märtsil 1938.

Tarvitage

vorste
ja
konserve

Need valmistatakse eksporttapa-
majades puhtast lihast kindla
arstliku kontrolli all.

Müügil kõigis Lihatsentraalides ja
paremates toiduainetekauplustes.

ÜHING

„EESTI LIHAEKSPORT“

Ostke ainult

A.-S. „LIGNOZA“

Katowice — Poolamaal

**lõhkeaineid,
lõhkekapsleid,
süütenõõre, elektrisütikuid
jne.**

O d a v a d

Lõhkevõimsad

Käsituskindlad

Ainuesindus:

Ins. Karl Jürgenson

Tallinn, Kuninga 5 — Telef. 436-89

Restoran-
öölokaal

DANCING „PARIS“

Tallinn

Müürivahe nr. 2

Telefon 471-32

Firma

J. Viidermann

Tallinn, Viru 6

Soovitab luğupeetud daamidele suures valikus **viini ja pariisi elegantseid modell-kübaraid**, käekotte, sirme, salle, igasugusi sa-
metit ja lameed, tulle, kleidi- ja pesupitse ning kaunistusi, siid- ja
trikoopesu, sukki, kindaid ja muid moeartikleid

Perenaised!

Tarvitades

Lodix

kingakreemi

Sidol

metalli- ja aknapuhastusvahendit

Sigella

poonimisvaha

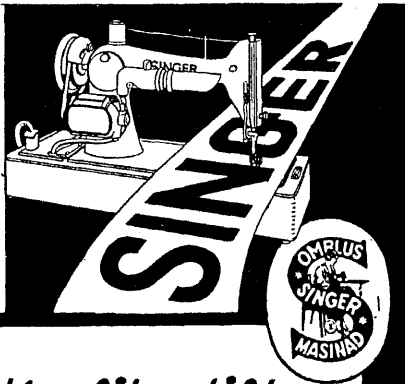
Sirax

küürimispulbrit

hoiate kokku aega

A/s. Sidol Company, Tallinn

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“.

*Kvaliteedilt
vanaema-aegne —
ehitusviisilt
iilimoodne on*

SINGER

*õmbelusmasin.
Seda tõendab
kogu maailm!*

AEKSASTI TELLIDA!

INGLIS
ÜKSIK-KUPONGID

FA SCHWARZ

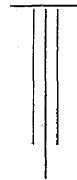
KULLASEPA 9. TEL. 443-03

A. ADAMKA

SAAPAÄRI

TALLINN, HARJU 26

TELEFON 436-26

*Suures valikus elegantseid
VIIMASE AJA UUDISEID*

Kas olete tutvunud „Rauaniidi“

hooaja moeuudistega?

Mantliriideid
Kleidiriideid
Voodririideid
P a e l u
P i t s e j n e.

soovitab rikkalikus valikus

A-S. „RAUANIIT“

Tallinn, Põhja puistee nr. 7

EESTIMAA ÕLIKONSORTSIUM SILLAMÄE

TELEFON 465-07

KONTOR: TALLINN, V. KARJA 1

Esimene bensiinitehas Eestis

**B
A
L
T
O
L
I
N**

Kodumaa bensiin — Baltolin
Kütteõli • Imbutusõli
Bituumen • Mootorpetrol

**B
A
L
T
O
L
I
N**

ESTLÄNDSKA OLJESKIFFERKONSORTIET

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“.

Laevaári
ERNST BERGMANN & Ko.

Tallinn, Vabadusväljak 7,
Telefon 467-31

**A
S VOLTA TEHASED**

Tallinn, Soo tän. 27
Tel. 477-66

**Sooja õhu kütte
ja ventilatsiooni
seaded**

Üllatus maiasmokkadele!

„LUMEPALLID“

GINOVKER'I

järjekordne saavutus

**Tööstus-
masinad,
fööriistad,
raud**

Eveka

Kaubanduse aktsiaselts

Tallinn,

Vabadusväljak 3, tel. 480-22

Tatari tänav 28, „ 479-76

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehases ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“!

Tallinna Eesti Raajastus-Üh. asuse trükikoda, Pikk t. 2. 1968.